

SURİYE KRİZİNDE AKTÖRLER, UYUŞMAYAN TALEPLER
VE ÇATIŞAN ÇÖZÜMLER*

M. Turan ÇAĞLAR**, Fuat AKSU***

Makale Geliş Tarihi-Received: 20.03.2019
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 09.10.2019
DOI: 10.37093/ijisi.659009

507

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

ÖZ

Mart 2011'de barışçıl gösterilerle yerelde başlayan Suriye krizi, kısa zaman içerisinde ülke genelinde önce karşılıklı çatışmalara, sonra iç savaşa dönüşmüştür. Yerelde başlayan krizin tırmanması ve ülke geneline yayılmasıyla birlikte Suriye dışındaki birçok aktör, Suriye krizine müdahil olmuş ve kriz, bölgesel ve uluslararası düzlemin önemli bir sorunu haline gelmiştir. Sekiz yıldır çözülemeyen Suriye krizine çok sayıda ve farklı tipte aktör, farklı amaç ve taleplerle müdahil olurken aktörlerin uyuşmayan talepleri ve çatışan çözümleri, Suriye krizinin sonlanmasını engellemiştir. Suriye yerelinde kabaca Suriye yönetimi ve Suriyeli muhalif gruplar arasında başlayan yerel krize, kısa zamanda ulusal düzlemde silahlı devlet dışı aktörler ve devletler taraf olmuştur. Bölgesel ve uluslararası düzlemde Suriye krizine yeni devletler ve devlet dışı aktörler müdahil olurken uluslararası örgütler de kriz açısından ön plana çıkmıştır. Ayrıca krizin

* Bu makale TÜBİTAK 1001 Projesi (Proje No: 112K172) desteğiyle hazırlanmıştır.

** Arş. Gör., Fevziye Mektepleri Vakfı Işık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul/Türkiye. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1906-1471>. turan.caglar@isikun.edu.tr

*** Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul/Türkiye. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3693-6666>. fuataksu@tfpcrises.org

dönüşümüyle birlikte Suriye krizi farklı aktörler için farklı anlamlara gelmeye başlamıştır. Suriye krizindeki birçok aktör için krizin başında temel konu, Suriye içindeki çatışmalarken zamanla silahlı devlet dışı aktörlerin artan faaliyetleri, kimyasal silah kullanımı ve uluslararası terörizm gibi krizle ilintili çok sayıda sorun, aktörlerin talep ve çözümlerini etkilemiştir. Çok sayıda ve farklı tipteki aktörün Suriye krizi ve ilintili konularla ilgili talep ve hedefleri birbirleriyle çatışırken tarafların önlem ve yöntemleri krizin çözümünü zorlaştırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriye Krizi, Uluslararası Kriz, Dış Politika Krizi, Silahlı Devlet Dışı Aktörler.

508

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

**ACTORS, INCOMPATIBLE DEMANDS AND
CONFLICTING SOLUTIONS IN THE SYRIAN CRISIS**

ABSTRACT

The Syrian crisis, which started in March 2011 with peaceful demonstrations, has rapidly turned into a mutual conflict and then a civil war. After the spread of the crisis throughout the country, many external actors involved in the Syrian crisis and the crisis has become an important issue of the regional and international level. While many and different types of actors with different aims and demands involved in the Syrian crisis, the incompatible of their demands and conflicting solutions of them prevented the end of the Syrian crisis. The local crisis began roughly between the Syrian government and the Syrian opposition groups but in a short time different states and armed non-state actors became new parties of the crisis. With the transformation of the crisis, international organizations have also come to the fore at the regional and international levels. In addition, with the transformation of the crisis, the Syrian crisis began to have different meanings for different actors. At the beginning of the crisis, the main concerns at the different levels were local clashes and increasing violence within Syria. However, within time, many problems associated with the crisis such as the increasing activities of non-state actors, the use of chemical weapons and the international terrorism affected the demands and aims of the actors. While the incompatible objectives and changing demands of the various types of actors affected the transformation of the crisis, the measures and methods of the them have made the solution of the crisis more difficult.

Keywords: Syrian Crisis, International Crisis, Foreign Policy Crisis, Armed Non-State Actors.

GİRİŞ

Arap Baharı 17 Aralık 2010'da Tunus'ta başlarken ilerleyen süreçte protesto gösterileri; Cezayir, Ürdün, Umman, Mısır, Sudan, Irak, Bahreyn, Libya, Kuveyt, Fas ve Suudi Arabistan'a sıçramıştır. Tunus, Mısır ve Libya olmak üzere bazı ülkelerde ise uzun süredir devam eden iktidarlar değişmiştir. "Arap Baharı"nın henüz başında Suriye, gelişmelerden görece daha az etkilenmiş ve Suriye içerisindeki protesto çağrıları, Ocak ve Şubat 2011'de yeteri kadar karşılık bulmamıştır. Fakat 6 Mart'ta Deraa'da on civarı gencin duvarlara yönetim karşıtı yazı yazdığı gerekçesiyle gözaltına alınması sonrası (Wieland, 2012: 19) 15 Mart'ta düzenlenen gösterilerle "Arap Baharı", Suriye'ye sıçramıştır. 18 Mart'ta Deraa'da güvenlik güçlerinin protestoculara ateş açması sonucu Suriye'de ilk şiddet olayları yaşanmış ve sekiz yılı aşkın bir süredir taraflar arasındaki şiddet sonlanmamıştır. Suriye yerelinde başlayan kriz, çok kısa zaman içerisinde bölgesel ve uluslararası gündemin en önemli konusu haline dönüşmüştür. Bugün Suriye krizi yatay ve dikey olarak giderek daha karmaşık bir ilişkiler ağı oluşturmaktadır. Gerek Suriye sınırları içerisinde gerekse bölgesel ve uluslararası düzeyde çok sayıda aktörün sürece müdahil olduğu bir krizden ve bu krizin dolaylı-doğrudan etkilerinden söz edilmektedir.

Diatopik¹ (Lacoste, 2007: 12) bir bakışla, bir [yerel/iç] kriz; bir veya daha fazla aktör [devlet] için temel değerlere tehdit algısı (1), zaman baskısı (2) ve artan savaş ihtimali (3) yaratırsa ve iki veya daha fazla devlet arasındaki normal etkileşimin ötesinde yıkıcı etkileşime yol açarsa uluslararası krize dönüşür (Brecher, 2008: 7-8; Aksu, 2017). Suriye örneğinde yerel/iç kriz, zamanla birçok aktörü etkilemesiyle birlikte ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlere evrilerek "uluslararası kriz" haline gelmiştir. Ayrıca krizin aktörlerinin sayısı, tipi, aktörlerin hedefleri ve hedefleri doğrultusundaki önlemleri krizin

¹ Yves Lacoste'a göre mekânların farklı analiz düzeyleri vardır ve her düzeyde bir iktidar mücadelesi yaşanmaktadır. Lacoste, mekân iktidar ilişkisinde aktörler arasındaki etkileşimi birbiriyle ilintili dört düzlemde (diatopik düzlem) ele almaktadır; yerel, ulusal, bölgesel ve küresel/uluslararası. Bu konuda bkz.; Lacoste, Y. (2007). Büyük Oyunu Anlamak: Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi. (İ. Akça, çev.). İstanbul: NTV Yayınları.

dönüşümü etkileyen önemli faktörler olmuştur. Nitekim ikiden fazla tarafa sahip krizlerde uzlaşma süreçleri daha karmaşıktır. Müzakere dinamikleri, tarafların kazanç ve kayıplarını değerlendirme yetenekleri ve taraflar arası iletişim zayıflar. Tarafların birbirlerini yanlış algılama ve güvensizlik ihtimali artar, tarafların asgari taleplerini ve karşılıklı memnuniyeti sağlamak zorlaşır. Buna ek olarak tarafların bir diğerini mağlup ve/ya ikna edemediği durumlarda aktör sayısının artması krizlerin çözümünü daha da zorlaştırır (Brecher, 2018: 69). Suriye örneğinde de görülebileceği gibi krizin dönüşümüyle çok sayıda aktör, krizin doğrudan ve/ya dolaylı tarafı haline gelmiş, taraflar arasındaki çıkar ve beklentileri uzlaştırmak zorlaşmıştır. Ek olarak aktörlerin nitelikleri de bu durumu zorlaştırıcı bir etki yaratır. Farklı tipte çok sayıda aktörün krize taraf olması krizlerin tırmanma ve yayılma eğilimlerini kuvvetlendirir. Örneğin Suriye krizinde devletlerin ve uluslararası örgütlerin yanında silahlı devlet dışı aktörler ve bu aktörlerle mücadele krizin dönüşümünü doğrudan etkilemiştir.

Benzer şekilde krizin taraflarının temel hedeflerinin içerik ve düzeyi, hangi araç ve yöntemlerle bu hedeflere ulaşmaya çalıştıkları da krizlerin seyrini etkiler. Aktörlerin hedeflerinin sınırlı olmaması, krizlerin yönetim ve başarı şansını azaltırken (Smoke, 1991: 57) aktörler arası krizlerin tırmanma eğilimlerini kuvvetlendirmektedir. Alexander George'a (1991: 5) göre krizlerde aktörlerin hedeflerinin sınırlandırılması kadar hedeflere ulaşmak için kullanılan araçların da sınırlandırılması krizlerin savaşa evrilmesini önlemek açısından temel önceliklerden biridir. Kriz aktörlerinin hedeflerinin sınırlandırılmadığı durumlarda araçların sınırlandırılması krizlerin yayılmasını ve tırmanmasını engelleyebilmekte (Fish, 1991: 213), araçların sınırlandırılmaması ise krizlerin tırmanma ve yayılma eğilimlerini kuvvetlendirmektedir. Bir başka ifadeyle, krizlerde tarafların şiddet kullanımının yoğunluğu ve merkeziliği, krizlerin tırmanmasını hızlandırmaktadır (Keller, 2005: 218). Bu durum Suriye krizi özelinde de benzerlik göstermektedir; çok sayıda aktörün iddialı hedefler peşinde koşması, taraflar arasındaki uzlaşma şansını azaltırken tarafların şiddet kullanımı gibi devreye soktuğu önlem ve araçlar, krizin tırmanmasına sebep olmuştur.

Bu bilgiler ışığında çalışmanın temel araştırma soruları şu şekilde belirlenebilir; Suriye özelinde bir yerel kriz hangi nedenlerle diatopik bir seyirle tırmanmış ve karmaşıklaşmıştır? Suriye krizinde temel

aktörler kim[ler]dir, bu aktörlerin birbirleriyle ilişkileri ve krize ilişkin beklenti, siyasa ve yöntemlerinin krizin süreçsel/düzeysel yönelimini nasıl etkilemektedir? Bu açıdan bakıldığında Suriye krizinin “uluslararası” nitelik kazanması krizin seyrinde nasıl bir etkileşim yaratmıştır? Bu sorulara cevap aranırken çalışmanın temel argümanı ise herhangi bir dış politika krizinde taraf aktörlerin sayısının çokluğu ve aktörlerin hedef, öncelik ve araçlarının farklı olmasının krizin taraflarını tatmin eden bir çözüme ulaşmasını zorlaştıracağıdır.

1. SURİYE KRİZİNDE AKTÖR ÇEŞİTLİLİĞİ FAKTÖRÜ²

512
IJSI 12/2
Aralık
December
2019

Mart 2011’de barışçıl gösterilerle Suriye’nin çeşitli kentlerinde başlayan Suriye krizi, Suriye yönetiminin göstericilere karşı şiddet kullanmasıyla birlikte kısa bir zaman içerisinde ülke geneline yayılmış ve 2011 yılından günümüze kadar Suriye krizi çözülememiştir. 2011 sonrası kriz genel niteliğiyle Suriye yönetimi ve Suriye muhalefeti olarak iki tarafa sahip olsa da özellikle Suriye muhalefeti içerisinde farklı siyasi ve askeri grupların ortaya çıktığı görülmektedir. Siyasal muhalefet açısından iki farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Örgütlü gruplardan 2011 yılında kurulan Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ve 2012 yılında kurulan Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu (SMDK), uzun bir süre Suriye yönetimiyle diyaloga karşı çıkıp yönetimin değişmesini ön koşul olarak sunarken Demokratik Değişim için Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK) siyasi diyaloga vurgu yapmış ve yönetim değişikliğini ön koşul olarak sunmamıştır. Bu iki farklı yaklaşım, Suriye muhalefeti içinde sorun olmuş, UKK; SUK ve SMDK’yı dış bağlantılı oldukları gerekçesiyle eleştirirken SUK ve SMDK, UKK’yı Suriye “rejiminin” uzantısı olarak tanımlamıştır (Taştekin, 2015: 301). Ayrıca Suriye yönetimi açısından UKK görüşülebilecek muhalifler olarak tanımlanırken SUK ve SMDK, Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören bölgesel ve uluslararası aktörler tarafından meşru kabul edilmiştir.

Silahlı muhalefet açısından çok sayıda silahlı grup, 2011 sonrası ortaya çıksa da bu gruplar açısından en önemlisi Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) olmuştur. Temmuz 2011’de kurulan ÖSO, hiyerarşik

² Suriye krizine çok sayıda aktör taraf olsa da çalışma boyunca Suriye krizini etkileme kapasitesine sahip veya Suriye krizinden etkilenen aktörler incelenmiştir.

bir yapıya sahip olmaktan daha çok yerel grupların bir araya gelerek ÖSO flaması altında çatışmasıyla meydana çıkmış ve ilerleyen yıllarda örgüt içi ilişkiler önemli bir sorun olurken yerel grupların yerel talep ve hedefleri de önemini korumaya devam etmiştir (Lynch, 2016: 113-114). Örgüt, Suriye içerisindeki çatışmalara bağlı olarak dönem dönem etkinliğini kaybetse de kriz boyunca Suriye genelinde kesintisiz bir şekilde faaliyet göstermeye devam etmiş ve SUK gibi muhalif grupların yanında Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören bölgesel ve uluslararası aktörlerin desteğini elde etmiştir.

2012'den itibaren çok sayıda yerel silahlı grubun ortaya çıkmasına rağmen Suriye yerelinde Suriye yönetimi ve Suriye muhalefetiyle ilişkili gruplar dışında etkin olabilen aktörler; Halk Koruma Birlikleri (YPG-Yekîneyên Parastina Gel), Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ve El Nusra Cephesi olmuştur. 2012'nin başından itibaren çatışmalarda yer almaya başlayan El Nusra Cephesi, hedefini diğer muhalif gruplar gibi Suriye yönetiminin değişmesi olarak belirlemiş ve iç savaş boyunca genellikle Suriyeli muhalif gruplarla işbirliği yapmıştır (Özdemir, 2016: 198-199). Fakat Suriye içerisinde gelişigüzel şiddete başvurması ve El Kaide'ye bağlı olduklarını bildirmeleri (Fisk, Cocburn, Sengupta, 2015: 440) sonucu başta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) olmak üzere çok sayıda uluslararası ve bölgesel aktör tarafından "terörist örgüt" ilan edilmiştir.

Suriye yerelinde etkin bir diğer önemli aktör, YPG ve YPG'nin siyasi kolu Demokratik Birlik Partisi (PYD-Partiya Yekîtiya Demokrat) olmuştur. Suriye yönetimi ve muhalefetine karşı mesafeli olan PYD-YPG, 2012'den itibaren Kuzey Suriye'de hakimiyet alanlarını sahip olmuş ve ilerleyen yıllarda bu alanları genişletmiştir. Özellikle İŞİD'le şiddetli çatışmalar yaşayan örgüt, zamanla İŞİD'le mücadelede Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) önemli ortaklarından biri haline gelmiştir. Nisan 2013 tarihinde Suriye'deki çatışmalarda ismini duyuran (Özer, 2016: 237) ve 2014'ten itibaren Suriye içerisinde etkinlik kazanan İŞİD ise Suriye'deki çatışmalar boyunca Suriye yönetimi, Suriyeli muhalifler ve YPG ile çatışmıştır. Bölgede ve bölge dışında düzenledikleri saldırılarla birçok aktör için tehdit haline gelen örgüt, krizin bölgeselleşme ve uluslararasılaşma eğilimlerini kuvvetlendirmiştir.

Suriye krizi ülke içerisinde tırmandıkça ve yayıldıkça başta Suriye'nin komşuları olmak üzere birçok aktör, bu krizden etkilenmeye

başlamıştır. Suriye krizine yaklaşımlarından bağımsız olarak Türkiye³, İsrail, Ürdün, Lübnan ve Irak, Suriye sınırındaki çatışmaların yayılmasından etkilenirken aynı zamanda yerelde aktif silahlı devlet dışı aktörlerin hedefi haline gelmiştir. Ayrıca bu devletlerin yerelde etkin olan aktörlere yaklaşımı, Suriye krizinin ulusal düzleme dönüşümünü hızlandırmıştır. IŞİD'in Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak'la yaşadığı çatışmalar, bu devletlerin Suriye'deki gelişmelere müdahil olmalarına sebep olurken YPG'nin artan etkinliği Türkiye tarafından Hizbullah ve İran'ın artan etkinlikleri ise İsrail tarafından tehdit olarak görülmüştür (Israel Defense Forces [IDF], 2015).

Suriye'deki gelişmelerin başka aktörlere etkilerinin yanında ulusal düzlemde aktörlerin Suriye krizine yaklaşımı da önemli dış politika krizlerini tetiklemiştir. Suriye'nin komşularından Ürdün ve Türkiye, Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasetleri olarak görmüş ve çözümü, Suriye yönetiminin değişmesi olarak belirlemiştir. Fakat Ürdün ve Türkiye'nin bu yaklaşımı Suriye yönetiminin tepkisine sebep olmuş ve Suriye ile bu devletler arasında önemli gerilimler meydana gelmiştir. Suriye yönetimi, Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören çok sayıda bölgesel ve uluslararası aktörle de gerilim yaşamıştır. Bölgede Suudi Arabistan ve Katar, uluslararası düzlemdeyse ABD, Fransa ve İngiltere, krizin çözümü olarak Suriye yönetiminin değişmesini hedeflemiş ve bu hedef doğrultusunda hayata geçirdikleri önlemler, Suriye yönetimi tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bölgesel ve uluslararası aktörlerin Suriye yönetiminin değişmesini hedeflemesiyle krizin bölgeselleşme ve uluslararasılaşma eğilimlerini hızlandırmıştır.

Suriye krizinin bölgesel düzlemde çözülememesinin önemli nedenlerinden bir diğeri çok sayıda aktörün krize müdahil olması ve krizde farklı yaklaşım sergilemesidir. Türkiye ve başta Suudi Arabistan ve Katar olmak üzere körfez ülkeleri, krizin kaynağı olarak Suriye yönetiminin uyguladığı şiddeti görmüş ve kısa zaman içerisinde Suriye yönetiminin değişmesini çözüm olarak tanımlamıştır. Diğer taraftan İran ve Hizbullah, Suriye'de yaşananlara farklı bir yaklaşım sergilemiştir. İran, Suriye'de yaşanan olayları, ABD

³ Türkiye'nin dış politika krizleri bağlamında Suriye Krizi'ne ilişkin çalışmalar için bkz.; www.tdpkrizleri.org

ve İsrail'in hayata geçirdiği proje olarak tanımlarken ("Iran Sees Ally Syria", 2011) ABD ve Avrupa Birliği (AB) gibi bölge dışı güçlerin bölgeye müdahil olmalarını eleştirilmiştir (Miş, 2012: 287). Benzer bir yaklaşım, Hizbullah tarafından da sergilenmiş ve Hizbullah lideri Nasrallah, Suriye'deki olayları İsrail ve ABD'nin planı olarak tanımlamıştır (Slim, 2014: 54). Bölgesel düzlemde devletler ve devlet dışı aktörlerin yanında bölgenin en önemli uluslararası örgütü Arap Birliği de kısa zamanda krizin önemli tarafı haline gelmiş ve krizin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak görmüştür. Bu eğilim doğrultusunda Arap Birliği, çeşitli araçlarla Suriye yönetimine karşı önlemler geliştirse de bu önlemler bölgedeki tüm aktörler tarafından kabul görmediği için krizin daha çok tırmanmasına yol açmıştır.

Bölgesel düzleme benzer bir şekilde uluslararası düzlemde de Suriye krizine yaklaşım konusunda iki farklı eğilim ortaya çıkmıştır. ABD, İngiltere, Fransa ve AB, Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak görürken çözümü Suriye yönetiminin değişmesi olarak görmüş ve bu hedef doğrultusunda kendi önlemlerini devreye sokmuştur. Diğer taraftan Çin ve Rusya, krize farklı yaklaşım sergileyerek krizin tek kaynağını Suriye yönetimi olarak gören yaklaşımı reddetmiş ve Suriye'de diğer silahlı aktörlerin uyguladıkları şiddete dikkat çekmiştir. Bu iki uluslararası aktör, kendi yaklaşımları doğrultusunda Suriye'ye dışarıdan yapılacak müdahaleleri engellemeye çalışmıştır. Uluslararası aktörlerin Suriye krizine farklı yaklaşım sergilemeleri, BMGK'nın krize ve krizin taraflarına dair sert tedbirlerin alınmasını engellemiştir. Uluslararası aktörler açısından Suriye krizinin dönüşümü yeni tehdit ve hedefleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle Suriye'de kimyasal silah kullanımıyla ilgili iddialar ve IŞİD'in artan etkinliği uluslararası aktörlerin önemli öncelikleri haline gelmiştir. Suriye yönetimine karşı şiddet kullanmamaya özen gösteren ABD, İngiltere ve Fransa, kimyasal silah kullanımı ve uluslararası terörizm konuları bağlamında Suriye'de askeri operasyonlar düzenlemiştir. Diğer taraftan Rusya da "terörle mücadele" konusunda Suriye'de aktif çatışmaların tarafı olmuş fakat hangi silahlı aktörlerin "terör örgütü" olduğu konusu uluslararası güçler arasında tartışma yaratmıştır.

Tablo 1: Suriye Krizinde Temel Aktörler ve Öncelikleri

Aktörlerin Temel-Öncelikli Hedefleri	Suriye Krizinin Aktörleri													
	Suriye	Türkiye	Irak	İsrail	Ürdün	Lübnan	Katar	Suudi Arabistan	İran	ABD	Rusya Federasyonu	Çin	İngiltere	Fransa
Krizden en az hasarı çinmek ve Suriye'de yönetimin Derinini sağlamak														
Suriye'den kaynaklanan Tehditlerin Önlenmesi (İnanç güvenliği ve sığınak devleti aktörlerin saldırılarını engellemek)														
Suriye'de İktidar yönetiminin kurulması														
İran ve Hizbullah'ın Etkinliğini Azaltmak														
Suriye'de Mercut yönetiminin kuvvet kullanılarak Değişmesini Engellenmek														
İslam Devletleri'nin İnanç ve İslam Devletleri'nin Sınırlarının Genişletilmesi														
Suriye Topraklarında Kültür Özerkliği Yönetimini Kurmak														
Suriye'de Siyasal Sistemde Reform Yapılması														
Suriye'de Çatışmaları Sonlandırması														
Uluslararası Terörizme Mücadele Etmek														
Kimyasal Silahların Kullanımını Engellenmek														
Suriye'de Yönetimin Değişmesi														

2. SURIYE KRİZİNDE HEDEF ÇEŞİTLİLİĞİ FAKTÖRÜ

Suriye krizi yerelden uluslararası düzleme evrildikçe çok sayıda aktör, bu krizin parçası haline gelmiş ve krizin taraflarının birbirleriyle uzlaşmayan talepleri daha görünür olmuştur. Yerel düzlemde tarafların hedeflerinin uyuşmazlığı krizin dönüşümünü hızlandırırken ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlerde aktörlerin uyuşmaz talepleri, krizin çözümünü engellemiştir. Suriye içerisinde krizin başlamasıyla birlikte Suriye yönetiminin temel hedefi, krizden en az hasarla çıkmak olmuştur. Özellikle diğer Ortadoğu ülkelerinde yaşanan iktidar değişikliklerinin etkisiyle başta Beşar Esad'ın Cumhurbaşkanlığı olmak üzere Suriye yönetiminin devamı birincil öncelik olmuş ve Suriye krizinin diğer düzlemlerinde bu hedef önemi korumuştur. Yereldeki krizin bir diğer önemli aktörü Suriye muhalefetinin temel hedefi, Suriye'de siyasal dönüşümü sağlamak olmuştur. Fakat siyasal dönüşümün nasıl sağlanacağı ve siyasal dönüşüm sürecinde Cumhurbaşkanı Esad ve Suriye yönetiminin yer alıp almayacağı muhalif gruplar arasında önemli bir tartışma konusu olmuştur. SUK ve SMDK, Cumhurbaşkanı Esad'ın yetkilerini devretmesini ve yönetimin değişmesini ön koşul olarak belirlerken UKK, Suriye yönetimiyle siyasal görüşmeye sıcak bakmış ve öncelikli olarak siyasal sistemin reforme edilmesini hedeflemiştir ("National Coordination Body For Democratic Change", 15 Ocak 2012). Suriye'de etkin bu aktörlerin yanı sıra PYD, SUK içerisinde yer almayı reddedip UKK'nın içinde yer alarak siyasal çözüm arayışlarının parçası haline gelse de YPG, Suriye'nin kuzeyinde askeri yöntemleri uygulayarak hedeflerini korumaya çalışmıştır. PYD-YPG, başta Kürt gruplar olmak üzere azınlık haklarına ağırlık verirken (Miş, 2014: 227) aynı zamanda hakimiyet kurduğu bölgelerde otonomi elde etmeye çalışmıştır. Temmuz 2012'de Suriye güvenlik güçlerinin Kürt nüfusunun yoğun bölgelerden çekilmesi sonrası *de facto* hakimiyet alanlarına sahip olmaya başlayan PYD-YPG (Gunter, 2013: 92), ilerleyen yıllarda Suriye'nin kuzeyinde hakimiyet alanlarını genişletmiş ve bu bölgelerde özerk yönetim kurduğunu açıklamıştır. Yereldeki tüm taraflarla çatışmacı ilişkilere sahip olan IŞİD ise hakimiyet alanlarını genişletmeyi ve hakimiyet alanlarında "İslam Devleti" kurmayı amaçlamıştır. IŞİD, hedefi doğrultusunda "İslam Devleti"ni 29 Haziran 2014'te ilan ederken ("Syria Rebel Groups Reject", 2014) bu *de facto* yapının sınırlarını askeri yöntemlerle genişletmeye çalışmıştır. 2012'nin başından itibaren çatışmalarda yer almaya başlayan El Nusra Cephesi, hedefini diğer muhalif gruplar gibi Suriye yönetiminin

değişmesi olarak belirlemiş ve iç savaş boyunca genellikle Suriyeli muhalif gruplarla işbirliği yapmıştır. Fakat hakimiyeti altındaki bölgelerde “İslami Emirlik” ilan etmesi (Taştekin, 2015: 365) ile birlikte hedeflerinde dönüşüm yaşamış ve Suriye muhalefetinden farklı bir hedefi gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Suriye içerisindeki krizin sonlanamaması ve şiddetin tırmanması sonrası Suriye dışındaki aktörler krize müdahil olmuş ve bu müdahaleler sonucunda Suriye çok sayıda devletle dış politika krizi yaşamıştır. Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasetleri olarak gören bölgesel ve uluslararası aktörler, öncelikli olarak Suriye yönetiminden şiddeti sonlandırmalarını ve reformları hayata geçirmelerini talep etmiş, ülke içerisindeki çatışmaların sonlanmaması sonrası Suriye yönetiminin değişmesini krizin çözümü olarak görmüştür. Fakat ABD, AB, İngiltere ve Fransa gibi uluslararası ve Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye gibi bölgesel aktörlerin Suriye yönetiminin değişmesi hedefi, Suriye yönetiminin tepkisini çekerken Suriye yönetimi ile bu aktörler arasında önemli gerilimlere sebep olmuştur. Suriye yönetimi, dış aktörlerin Suriye’deki gelişmelere müdahale etmemesini talep ederken aynı zamanda muhalif gruplara sağlanan desteklerin sona ermesini istemiştir (“Chronology”, Yaz 2012: 530).

Suriye’nin diğer devletlerle yaşadığı dış politika krizlerinin yanında Suriye’deki çatışmaların Suriye dışına doğru yayılmaya başlaması ve silahlı devlet dışı aktörlerin yerelde artan etkinlikleri, çok sayıda devlet için yeni ulusal krizler meydana getirmiştir. Suriye krizinin Suriye dışındaki aktörler için ulusal krizlere sebep olmasının öncelikli sebebi, Suriye’deki çatışmaların komşularına doğru yayılması ve sınır güvenliklerinin tehdit edilmesi olmuştur. Suriye’deki çatışmalardan Türkiye, İsrail, Lübnan, Irak ve Ürdün doğrudan etkilenirken Suriye içi çatışmalar, bu aktörler için önemli tehditler oluşturmuştur. Suriye’deki çatışmaların komşu ülkelere yayılmasının yanında bu ülkeler, ayrıca Suriye’de etkin aktörlerin doğrudan hedefi olmuştur. IŞİD, bu ülkelere saldırılar düzenleyerek Suriye krizine yeni boyutlar katarken aynı zamanda Lübnan ve Ürdün askerleri ile Türkiye’nin Musul konsoloslugu çalışanlarını rehin alarak bu ülkeler açısından yeni krizler yaratmıştır (Küçük, 2017: 216). Suriye’de aktif silahlı devlet dışı aktörler, Türkiye’de çok sayıda bombalı saldırı gerçekleştirirken Golan Tepeleri’nin İsrail’in kontrolü altındaki bölgelerinde yaşanan bombalı saldırılar, İsrail’in Suriye’deki

gelişmelere müdahil olmasına sebep olmuştur. Lübnan'da ise Lübnan El Kaidesi Abdullah Azzam Tugayları, İran'ın Suriye'deki çatışmalardaki rolü nedeniyle Lübnan'daki İran hedeflerine saldırı düzenlerken (Cragin, 2015: 313) IŞİD, doğrudan Hizbullah ve Lübnan ordusunu hedef almıştır (Karouny, Bassam, 2015). Aktörlerin Suriye krizine yaklaşımlarından bağımsız olarak Suriye'den kaynaklanan tehditlerin engellenmesi, Suriye'nin komşuları için önemli bir hedef haline dönüşmüştür.

Suriye'nin komşuları açısından bir diğer önemli faktör, tehdit olarak tanımlanan aktörlerin Suriye içerisinde etkinlik kazanması olmuştur. IŞİD'in Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak için doğrudan tehdit haline gelmesinin yanında Türkiye için YPG'nin İsrail içinse Hizbullah ve İran'ın Suriye'de artan etkinlikleri, bu iki aktörün krize daha fazla müdahil olmasına sebep olmuştur. Bu yüzden Türkiye, Suriye içerisindeki PYD-YPG, İsrail ise Hizbullah ve İran'ın etkinliklerini sınırlandırmayı hedeflemiştir. İsrail için Suriye'deki Hizbullah ve İran'ın artan etkinliğinin sınırlandırılması en önemli hedef olurken Türkiye için IŞİD'in saldırılarının engellenmesi, YPG'nin artan etkinliğinin sınırlandırılması ve Suriye yönetiminin değişmesi gibi çok sayıda hedef ortaya çıkmış ve 2011 sonrası bu hedefler bazen birbiriyle çelişmiştir.

Bölgesel düzlemde Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasetleri olarak gören devletler, krizin sona ermemesi ve Suriye yönetiminin şiddet kullanımına devam etmesi sonrası, Suriye Cumhurbaşkanı Esad'ın yetkilerini devretmesini ve Suriye yönetiminin değişmesini hedeflemiştir. Bu bağlamda Ürdün, Kasım 2011'de Beşar Esad'ın iktidardan çekilmesini talep eden ilk Arap ülkesi olsa da (Samaan, 2012: 21) kriz açısından Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar bölgede aktif olan aktörler olmuştur. İran ve Hizbullah ise bölgede Suriye yönetiminin değişmesini hedefleyen aktörlere tepki göstermiştir. İran ve Hizbullah için Suriye "direniş ekseninin" ("İran'dan Suriye'ye Destek", 2012) önemli bir parçası olarak görünmüş ve bu bağlamda temel hedefleri, Suriye yönetiminin devamı ve direniş ekseninin parçalanmasının engellenmesi olmuştur. Özellikle İran; Suudi Arabistan, Türkiye ve Katar gibi Suriye krizine müdahil olan bölgedeki aktörleri, "emperyalist güçlere" hizmet etmekle suçlamıştır (Sinkaya, 2012: 152). Hizbullah da Suriye'nin "ABD, İsrail ve tekfirçilerin" eline düşmesine izin vermeyeceğini

açıklayarak (Slim, 2014: 64) Suriye'ye ve "direniş eksenine" karşı hayata geçirilen siyasalara tepki göstermiştir.

Bölgedeki en önemli uluslararası örgüt olan Arap Birliği'nin hedeflerinde zaman içerisinde dönüşüm yaşanmıştır. 2011'in Eylül ve Ekim aylarından itibaren Suriye krizi bağlamında daha aktif rol oynamaya başlayan Arap Birliği, Suriye yönetimi ile görüşerek krizi sonlandırmaya ve barış planı oluşturmaya çalışmıştır. 2 Kasım 2011'de Suriye yönetimi, Arap Birliği'nin barış planını kabul etmiş ve plan çerçevesinde Suriye yönetimi ile muhalifler arasındaki görüşmelerin başlaması kararlaştırılmıştır (Miş, 2012: 288-289). Fakat Suriye içerisindeki krizin sonlanmaması sonrası Arap Birliği'nin hedefi değişmiştir. Arap Birliği, Ocak 2012'de Suriye Cumhurbaşkanı Esad'ın yetkilerini yardımcısına devretmesini ve iki ay içerisinde de ulusal birlik hükümetinin kurulmasını talep etmiş fakat bu plan, Suriye'de yönetim değişikliğini ön gördüğü için Suriye'nin yanında İran, Rusya ve Çin'in tepkisine sebep olmuştur.

Uluslararası düzlemde aktörlerin krize yaklaşımı bölgesel düzlemdekine benzerlik göstermiş ve aktörlerin uyumsuz hedefleri krizin çözümünü engellemiştir. Mart 2011 sonrası Suriye içindeki krizin hızla ülke geneline yayılması ve şiddetin tırmanması sonucunda birçok uluslararası aktör, Suriye'deki gelişmelere müdahil olurken, ABD, AB, İngiltere ve Fransa, Suriye krizinin ve ülke içerisindeki şiddetin kaynağını Suriye yönetiminin hayata geçirdiği sert güvenlik önlemleri olarak görmüştür. Bu bağlamda krizin başladığı ilk aylarda Suriye yönetiminden şiddeti sona erdirmesini ve reformları gecikmeden hayata geçirmesini talep etmiştir (Phillips, 2016: 65). ABD, AB, Fransa ve İngiltere, 2011'in yazından itibaren Suriye yönetiminin meşruiyetini kaybettiğini belirtmeye başlarken 18 Ağustos 2011'de Cumhurbaşkanı Esad'ın iktidardan çekilmesini talep etmiş ve (Myers, 2011) bu tarihten sonra bu aktörlerin temel hedefi Suriye yönetiminin değişmesi olmuştur. Suriye krizine ABD, AB, Fransa ve İngiltere'den farklı bir yaklaşım sergileyen Çin ve Rusya ise krize yapılacak dışarıdan müdahalelerin istikrarsızlaştırıcı etkilerine dikkat çekerken Suriye içerisindeki çatışmaların uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olmadığını savunmuştur (Miş, 2012: 286).

Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak gören uluslararası aktörlerin öncelikleri ilerleyen yıllarda Suriye kriziyle ilgili gelişmelere bağlı olarak dönüşmeye başlamıştır. Suriye'deki

krizle bağlantılı olarak 2013 yılından itibaren Suriye’de kimyasal silah kullanımıyla ilgili iddialar gündeme gelmiş ve bu konu, birçok uluslararası aktör için önem kazanmıştır. 2013 yılından itibaren Suriye’de kimyasal silah kullanıldığına dair iddialar yoğunlaşırken ABD, Fransa ve İngiltere, kimyasal silah kullanımının faili olarak Suriye yönetimini görmüştür. Rusya ise muhalif grupların da kimyasal silahlara sahip olduğunu belirterek ABD, Fransa ve İngiltere’nin yaklaşımlarına tepki göstermiştir.

Suriye kriziyle ilgili olarak ön plana çıkan bir diğer konu uluslararası terörizm olmuş ve özellikle IŞİD’in artan faaliyetleri, uluslararası aktörler açısından önemli bir konu haline dönüşmüştür. 2014 yılında IŞİD’in Irak’ın yanında Suriye’de de geniş alanlara sahip olmaya başlaması, Batı ülkelerinde bombalı saldırılar düzenlemesi ve Irak ile Suriye’de çok sayıda Batılı ülke vatandaşını infaz etmesi (Friis, 2015: 725) ile birlikte ABD, Fransa ve İngiltere için terörizmle mücadele önemli bir hedef haline gelmiştir. Rusya açısından da “terörle mücadele” konusu ön plana çıkmış fakat IŞİD’in hakimiyetini kaybettiği alanların kontrolünün kime geçeceği yönündeki tartışmalar, ABD ile Rusya arasındaki işbirliğini sınırlandırmış ve hatta bazı durumlarda iki aktör arasında gerilimlere sebep olmuştur.

3. SURİYE KRİZİNDE ARAÇ ÇEŞİTLİLİĞİ FAKTÖRÜ

Suriye krizinde çok sayıda aktörün çok sayıda ve uyuşmaz hedeflerinin dışında aktörlerin önlemleri de krizin dönüşümünü etkilemiştir. Krizin tarafı olan devletler, çoklu yöntem ve araçlarla hedeflerine ulaşmaya çalışırken silahlı devlet dışı aktörler açısından şiddet kullanımı ön plana çıkmıştır. Silahlı devlet dışı aktörler hem şiddetin faili hem de hedefi olmuş ve devletlerle silahlı devlet dışı aktörler arasında önemli çatışmalar meydana gelmiştir. Arap Birliği ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası örgütlerde ise siyasi-diplomatik ve ekonomik önlemler ön plana çıkmıştır.

Suriye krizinin farklı düzlemlerinde çok sayıda aktör, krizin ilk aylarında siyasal önlemlerle krizin çözülmesini umut etmiş ve Suriye yönetiminin gecikmeden reformları hayata geçirmesini talep etmiştir. Suriye yönetimi ise krizin hemen ardından sınırlı reformları hayata geçirmiş fakat bu reformlar, krizin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören aktörleri tatmin etmemiştir. Suriye yönetimi, Nisan 2011’de 48

yıldır ülkede yürürlükte olan olağanüstü hali kaldırmış, Temmuz 2011’de, Baas Partisi dışında “demokratik prensiplere bağlı” partilerin kurulmasını ön gören yasayı onaylamıştır (Mahalli, 2016: 153). Şubat 2012’de kabul edilen yeni anayasayla çok partili seçimlere izin verilmiş ve Baas Partisi’nin “devlet ve toplumun hakim partisidir” ibaresi kaldırılmıştır (Mercan, 2012: 189). Fakat özellikle olağanüstü halin kaldırılmasına rağmen gösteri izinlerinin sıkı denetime bağlı olması ve yeni anayasanın Suriye Cumhurbaşkanı Esad’ın 2028 yılına kadar iktidarda kalmasının yasal zeminini hazırlaması (Parry, 2012) Suriye yönetimi karşıtı aktörlerin tepkisine sebep olmuştur. Suriye yönetiminin reformlarının krizi sonlandıramaması üzerine ABD, AB gibi uluslararası ve Türkiye, Katar, Suudi Arabistan gibi bölgesel aktörler, Suriye yönetiminin değişmesini hedefi doğrultusunda çeşitli önlemleri devreye sokmuştur.

Diğer taraftan Suriye krizine farklı yaklaşım gösteren UKK, İran, Çin ve Rusya gibi farklı düzlemlerdeki aktörler, taraflar arasındaki siyasal görüşmeler yoluyla krize çözüm aramıştır. 2012 yılında Çin, krize siyasal çözüm sağlamak için Suriye’deki ilgili muhalif grupları, Çin’e davet etmeyi düşündüklerini belirtirken (Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 13 Ağustos 2012) Rusya somut adımlar atarak tarafları biraraya getirmeye çalışmıştır. Rusya, Suriye yönetimi ve muhalefetiyle görüşüp tarafları siyasal görüşmeler konusunda ikna etmiş (“Syria Opposition Leader Meets”, 2013) ve Ocak 2015’te Suriye yönetimi ve muhalefetin Rusya’da bir araya gelmesiyle siyasal diyalog yolları açılmıştır. Rusya, ayrıca Astana Süreci’yle birlikte bu çabalarını uluslararası platformlara taşımıştır. Astana süreciyle birlikte Suriye yönetimi ve Suriye muhalefeti aynı masaya oturabilen Rusya, ayrıca İran ve Türkiye gibi krize farklı yaklaşım sergileyen bölgesel aktörleri de sürece dahil edebilmiştir (Hubbard, Sanger, 2016). BMGK tarafından da desteklenen süreç, krize siyasal çözüm sağlama konusunda ön plana çıkan girişim olmuştur. BMGK, özellikle Cenevre Konferansları’na vurgu yaparak krize siyasal çözüm sağlanması yönünde sözlü açıklamalar yaparken (United Nations Security Council [UNSC], 22 Şubat 2014) 31 Aralık 2016’da Astana Süreci’ni desteklediğini belirtmiştir (UNSC, 31 Aralık 2016).

BMGK, her ne kadar taraflar arasındaki siyasal görüşmeleri desteklese de uluslararası güçlerin krize farklı yaklaşımları yüzünden krizin taraflarına sert tedbirler geliştirememiştir. Suriye’deki krizin

kaynağını Suriye yönetimi olarak gören ABD, Fransa ve İngiltere, BMGK'da karar alarak, krize kendi yaklaşımları doğrultusunda çözüm bulmaya çalışmıştır. Fakat Çin ve Rusya, Suriye krizine dışarıdan yapılacak müdahaleleri engelleme amacıyla Mart 2011 sonrası Batılı aktörler tarafından oluşturulan⁴ 12 BMGK tasarısını veto etmiştir. Çin ve Rusya, BMGK tasarılarını yalnızca tek bir tarafa baskı uygulayan dengesiz bir içeriğe ve siyasi çözümden ziyade bölgesel barış ve istikrara zarar verici niteliğe sahip olduğu, Suriye içerisindeki krizin tek sorumlusu olarak Suriye yönetimini gösterdiği (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 8 Ekim 2016) ve Suriye'de rejimi değiştirmeye yönelik olduğu gerekçeleriyle veto etmiştir.

BMGK nezdinde daimi üyelerin krize farklı yaklaşım sergilemeleri, BM'nin etkinliğini sınırlandırırken bu üyeler, yeni önlemleri devreye sokmuştur. Fakat bu önlemler, Suriye krizinin çözümünden daha çok taraflar arasındaki gerilimleri arttırmıştır. Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören aktörler, öncelikli olarak Suriye'nin Dostları Toplantıları gibi girişimlerle krize uluslararası çözüm aramıştır. Suriye'nin Dostları Toplantıları'nda Suriye muhalefetinin aktif olarak desteklenmesi kararı çıkmış ve bu bağlamda birçok aktör, Suriye muhalefetini resmi muhatap olarak kabul etmeye başlamıştır. Muhalif gruplara sağlanan diplomatik destek açısından Kasım 2012 tarihi önemli bir tarih olmuştur. Kasım 2012'de Fransa, İngiltere, Türkiye, Körfez Ülkeleri ("Syria Conflict: UK Recognises Opposition", 2012) ile AB, SMDK'yı Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanıırken (Nanda, 2012: 18), 11 Aralık 2012'de dönemin ABD Başkanı Obama, SMDK'yı desteklediğini ve tanıdığını açıklayarak, Suriye muhalefetine önemli bir uluslararası diplomatik destek sağlamıştır (Sarı Ertem, 2018: 139). Ayrıca Eylül 2012'de Suriyeli muhaliflere geçiş hükümetinin kurulması çağrısında bulunan Arap Birliği, Mart 2013'te SMDK'ya Arap Birliği'nde Suriye'nin temsilcisi olmasını teklif etmiştir. ("Arab League Offers Syria Seat", 2013). Fakat Arap Birliği'nin Suriye yönetimine karşı hayata geçirdiği siyasalar, birlik içerisinde gerilimlere sebep olmuştur. Suriye'nin üyeliğinin askıya alınmasına Lübnan ve Yemen ret oyu kullanırken Irak alınan kararı kabul edilmez olarak tanımlamıştır. Benzer bir şekilde Kasım 2012'de

⁴ Veto edilen 12 tasarının oluşturulmasında ABD 9, İngiltere 10, Fransa 10 kez yer almıştır.

Arap Birliği'nde SMDK'nın Suriye'nin resmi temsilcisi olma yönündeki öneri; Lübnan, Irak ve Cezayir tarafından kabul edilmezken (Saleh, Irish, 2012), Lübnan Mart 2013'te Suriye'nin Arap Birliği'ndeki üyeliğinin SMDK'ya verilmesine karşı çıkarak askıya alınan üyeliğin Suriye yönetimine iadesini istemiştir (Geukjian, 2014: 544).

Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören aktörlerin muhalefete desteği sadece diplomatik seviyede kalmamış, birçok aktör Suriye muhalefetine ekonomik ve askeri yardımda bulunarak muhaliflerin etkinliğinin artmasına ve örgütlenmelerine yardımcı olmuştur. Bölgesel düzlemde Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye hem bireysel olarak hem de birlikte Suriye muhalefetinin örgütlenmesinde ön plana çıkmıştır. Türkiye, 2011 sonunda SUK ve ÖSO, arasındaki görüşmelere Hatay'da ev sahipliği yaparken ("Syrian Opposition to Co-ordinate", 2011), Kasım 2012'de SMDK'nın kurulduğu "Ulusal Devrim İnisiyatifi" toplantısı Katar'da gerçekleşmiştir. Suudi Arabistan ise Aralık 2015'te organize ettiği konferansa SMDK gibi siyasi grupların yanında İslam Ordusu gibi silahlı grupların katılımını sağlayarak ("Riyad'da Suriyeli Muhalifleri Birleştirme", 2015) muhalefetin örgütlenmesine yardımcı olmuştur. Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye muhaliflerin desteklenmesi konusunda birlikte de çalışmış ve Suriye'nin Dostları Toplantıları'nda muhaliflere sağladıkları desteklerin yanında Türkiye ve Suudi Arabistan, muhalifleri birleştirmek için çalışmaya devam edeceklerini duyurmuştur ("Jubeir: Saudi Arabia and Turkey", 2015). Uluslararası düzlemdeyse aktörlerin Suriye muhalefetine destekleri 2012 yılından itibaren görünür olmaya başlamıştır. Ağustos 2012'de ABD, Suriyeli muhaliflere istihbarat desteği vermeyi kabul ederken (Hosenball, 2012) Mayıs 2014'e kadar Suriye muhalefetine 287 milyon dolarlık "öldürücü olmayan" yardımda bulunmuştur ("Syrian Opposition Will Have", 2014). AB ve üye ülkeleri, muhaliflerin birçok petrol sahasını ele geçirmesinin etkisiyle Suriye'ye uyguladığı petrol ambargosunu yumuşatarak muhaliflerin ham petrol satışına izin verirken (Trombetta, 2014: 33) silah ambargosunu muhalifler lehine önce yumuşatmış, sonra tamamen kaldırmıştır (Allison, 2013: 820). Mayıs 2014'teyse dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Hague, Suriyeli muhaliflere karşı uyguladıkları "öldürücü olmayan" yardım konusundaki ambargoyu kaldırdıklarını ve ÖSO'ya 1.7 milyon dolar değerinde araç, iletişim ekipmanı ve tıbbi malzeme yardımı yapılacağını duyurmuştur ("Chronology", Sonbahar 2014: 624). Fakat

muhalef gruplara sağlanan çeşitli yardımlar, krize farklı yaklaşım sergileyen diğer aktörlerin tepkisine sebep olduğu için krizin tırmanmasına sebep olmuştur.

Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören aktörlerin Suriye muhalefetine sağladıkları destek gibi krizin kaynağına farklı yaklaşım sergileyen Rusya ve İran, Suriye yönetimine doğrudan yardımda bulunmuştur. Rusya, ekonomik destek açısından 2012-2013 yılı için Suriye ile 4 milyon dolarlık silah anlaşması imzalarırken (Miş, 2014: 229) Eylül 2015'te 80 ton civarında askeri malzeme ve insani yardımı, Suriye'ye göndermiştir ("Russia Plans Forward", 2015). İran'ın ise sadece 2011-2014 yılları arasında Suriye'ye 15 ile 19 milyar dolar arasında yardımda bulunduğu iddia edilmiştir (Hokayem, 2014: 74).

Bölgesel ve uluslararası aktörler, krizin sebebi olarak gördüğü aktörlere de karşı çeşitli önlemleri devreye sokmuştur. Bu önlemlerin başında diplomatik ve ekonomik yaptırımlar gelmektedir. Özellikle Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören aktörler, Suriye'ye karşı geniş kapsamlı yaptırımları devreye sokarken bu yaptırımlar, Suriye'nin sözlü tepkisine ve bazı durumlarda karşı yaptırımlarına sebep olmuştur. Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak gören uluslararası aktörler, 18 Ağustos 2011 öncesi taleplerini kabul ettirmek, 18 Ağustos sonrasıysa Suriye'de iktidar değişimini sağlamak için öncelikli olarak yaptırımları devreye sokmuştur. Ülke içerisindeki şiddetin etkilediği yaptırım kararları, sadece Suriye'nin yönetim kademesine karşı olmamış, Suriye yönetimine yakın iş insanları, kurumlar ve hatta Suriye içindeki rolü gerekçesiyle İran ve Hizbullah'a karşı da olmuştur. Diplomatik yaptırımlar, 2012 yılından itibaren görünür olmuş ve İngiltere ve Fransa olmak üzere AB ülkeleri ile ABD yıl içerisinde Suriye'deki elçilik faaliyetlerine son vermiştir (Sharp, Blanchard, 2013: 17). Ayrıca Haziran 2012'de Hule'de yaşanan şiddet olaylarından sonra içlerinde ABD, Fransa ve İngiltere'nin bulunduğu 11 ülke⁵, ülkelerindeki Suriyeli diplomatları sınır dışı etmiştir (MacFarquhar, 2012). Bölgesel düzlemde de Suriye'ye karşı

⁵ Suriyeli diplomatları sınır dışı eden ülkeler; ABD, Fransa, İngiltere, Avustralya, Kanada, Almanya, İspanya, İtalya, Bulgaristan, Belçika ve Hollanda'dır. Bu ülkelere bir gün sonra Japonya ve Türkiye katılmıştır.

diplomatik yaptırımlar yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Ağustos 2011’de Lazkiye’deki çatışmalar sonrasında Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetimi olarak gören bölgedeki devletler, Suriye’deki büyükelçiliklerini çağırırken (“Gulf States Recall Envoys”, 2011) Mart 2012’de Körfez ülkeleri ve Türkiye büyükelçilikleri kapatma kararı almıştır. Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak gören devletlerin etkisiyle Arap Birliği de 12 Kasım 2011’de Suriye’nin üyeliğini askıya alma kararı alırken (Justyńska, 2013: 54), elçilerin Suriye’den çekilmesine ve Suriye’ye yaptırım uygulanmasına karar vermiştir.

526
IJSI 12/2
Aralık
December
2019

Bölgesel ve uluslararası aktörlerin Suriye yönetimine karşı hayata geçirdiği bir diğer önemli araç, ekonomik yaptırımlar olmuştur. AB ve ABD, krizin henüz ilk aylarında ekonomik yaptırımları devreye sokmuştur. AB, bireysel yaptırımlarını ilk kez Mayıs 2011’de devreye sokarken birliğin yaptırım uyguladığı kişi sayısı, Ocak 2019’da 274’e yükselmiştir. Benzer bir durum Suriye yönetimiyle ilişkili şirket ve kurumlar için de ortaya çıkmış ve AB tarafından yaptırım uygulanan kurum sayısı, Ocak 2019’da 76’ya ulaşmıştır (European Union, 21 Ocak 2019). Suriye yönetimiyle ilişkili kişi ve kurumların dışında Suriye’ye karşı silah ambargosu (Taşdemir, 2016b: 160) veya petrol ve petrol ürünleri alım-satımına yönelik ambargo kararı (Van de Graaf, 2014: 146) gibi yaptırımlarla AB hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır. Suriye’ye karşı yaptırım uygulama konusunda ABD, AB’ye benzer bir yol izlemiş ve 2011 sonrası ABD, Suriye yönetimiyle ilişkili bireylere ve kurumlara yaptırım uygularken Suriye yönetimiyle petrol alım-satımı gibi çeşitli işlemleri de yasaklamıştır (The White House, 22 Ağustos 2011). Bölgedeki aktörlerin ekonomik yaptırımları ise Arap Birliği üzerinden gerçekleşmiştir. Arap Birliği, 27 Kasım 2011’de 6 maddelik ekonomik yaptırım paketini devreye sokarak Suriye yönetimi üzerindeki baskıyı arttırmayı hedeflemiştir (MacFarquhar, Bakri, 2011). Arap Birliği’nin ekonomik yaptırım kararından iki gün sonra Türkiye de Suriye’ye karşı geniş kapsamlı ekonomik yaptırımları devreye sokmuş ve Suriye’yle olan ekonomik ilişkilerini sonlandırarak (Öztiğ, 2017: 171) Arap Birliği’nin önlemine benzer bir yol izlemiştir.

Suriye yönetimi ise diplomatik yaptırımlara karşı diplomatik yaptırım kararları almış fakat ekonomik yaptırım konusunda uluslararası aktörlere sözlü tepkide bulunurken önceki dönemlerde ekonomik ilişkilerinin yoğun olduğu aktörlere karşı ekonomik yaptırımları

devreye sokmuştur. Mayıs 2012’de uluslararası ve bölgesel aktörlerin ülkelerindeki Suriyeli diplomatları sınır dışı etme kararına karşılık 5 Haziran 2012’de Suriye Dışişleri Bakanlığı, Suriye’de istenmeyen diplomatların listesini açıklamıştır (Goodman, Cumming-Bruce, 2012). Ekonomik yaptırımlar açınsındansa Suriye, önceki yıllarda iyi ekonomik ilişkilere sahip Türkiye’ye karşı ekonomik yaptırımları devreye sokmuştur. Türkiye’nin Suriye’ye karşı devreye soktuğu yaptırım paketine karşılık Suriye 1 Aralık 2011 tarihinde Türkiye’yle olan serbest ticaret anlaşması kapsamındaki tüm çalışmalarını askıya aldığını duyurmuştur (“Suriye'den Türkiye'ye Karşı Hamle”, 2011).

Suriye krizine farklı yaklaşım sergileyen devletler, krizin taraflarına ekonomik ve diplomatik yardım sağlama veya krizin sebebi olarak gördüğü aktörlere diplomatik ve ekonomik yaptırım uygulama gibi çeşitli araçları devreye soksa da doğrudan birbirleriyle çatışmaktan kaçınmıştır. Bu yüzden bölgesel ve uluslararası düzlemlerde aktörler arası önemli çatışmalar veya savaş ortaya çıkmamıştır. Fakat diğer taraftan çok sayıda aktör, Suriye içerisinde çatışmalarda rol oynayarak doğrudan veya dolaylı olarak Suriye iç savaşının tarafı haline gelmiştir. Suriye krizinin yanında Suriye içerisinde silahlı devlet dışı aktörlerin artan faaliyetleri, uluslararası terörizm ve kimyasal silah kullanımı, şiddet kullanımına sebep olarak Suriye krizi ve ilintili konuların dönüşümünü hızlandırmıştır.

Suriye yönetiminin krize güvenlikçi yaklaşımı olayların hemen başında ortaya çıkmış ve ilerleyen dönemlerde Suriye yönetimi, muhaliflere karşı uyguladığı şiddeti artırmıştır. Bu bağlamda Mart ayının sonunda askeri kuvvetler polisin yanında gösterilerin bastırılması için operasyonlarda yer almaya başlarken (Malla, Karam, 2011) Nisan ayından itibaren muhaliflerin güçlü olduğu yerlere abluka ve kuşatmalar uygulanmaya başlanmıştır. (“Suriye Ordusu Beyda'yı Kuşattı”, 2011) Şehirlerin kuşatma altına alınması, ilerleyen yıllarda Suriye yönetiminin en yaygın yöntemlerinden biri haline gelmiştir.⁶ Suriye krizinin iç savaşa dönüşmesi ve farklı aktörlerin hakimiyet alanlarına sahip olmasının da etkisiyle birlikte Suriye yönetimi, muhaliflere karşı hava saldırılarına başlayarak güvenlik önlemleri açısından yeni bir aracı devreye sokmuş ve 2012 yılından

⁶ Kuşatmaların sebep olduğu insani krizler, ilerleyen yıllarda BM’nin temel konularından biri haline gelmiştir.

itibaren hava saldırıları, büyük şehirlerde de uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca 2013 yılından itibaren Suriye yönetiminin hava saldırılarında kimyasal silah kullandığı iddia edilmiş ve bu iddia, uluslararası güçlerin Suriye'deki gelişmelere daha fazla müdahil olmasına sebep olmuştur.

528

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

Muhafiflerin şiddet kullanımı da krizin hemen başında görünür olurken ("Suriye Savaş Alanına Döndü", 2011) silahlı muhalefetin örgütlenmesi sonrası daha da artmıştır. Haziran 2011 tarihinde 120 polis ve askerin Cisir eş-Şuğur'da öldürülmesi (Özcan, 2017: 182) sonucu ülke içi şiddet tırmanmış ve 2011 sonuna kadar 2000 güvenlik görevlisinin öldürüldüğü Suriye yönetimi tarafından ifade edilmiştir. Muhafif grupların şiddet kullanımı açısından Aralık 2011 önemli bir tarih olmuş ve bu tarihten sonra muhafifler yaygın bir şekilde bombalı saldırılarda bulunmaya başlamıştır. Aralık 2011'den itibaren bombalı saldırılar, Suriye'nin en büyük kentleri olan Şam ("Damascus Rush-Hour Bombings", 2012) ve Halep'te ("Aleppo Bomb Attacks", 2012) ağırlık kazanırken ilerleyen aylarda farklı gruplar tarafından yaygın bir şekilde ülke genelinde uygulanmıştır. ABD, 2011-Aralık 2012 arasındaki dönemde sadece El Nusra Cephesi'nin Halep, Hama, Humus, Deir ez-Zor, Deraa ve İdlib'de 40 intihar saldırısı düzenlediğini açıklamıştır (US Department of State, 11 Aralık 2012). Fakat bombalı saldırılar sadece El Nusra Cephesi'nin yöntemi olmamış, diğer silahlı gruplar da yaygın bir şekilde bu saldırıları devreye sokmuştur (al-Gharbi, 2013: 63).

Yerelde etkin YPG ve IŞİD açısından da şiddet kullanımı temel yöntem olmuştur. Taraflar, şiddet yoluyla hakimiyet alanlarını genişletmiş ve bu hakimiyet alanları üzerinden çatışmalar yaşamıştır. IŞİD, 2014'ten itibaren şiddet kullanımı yoluyla Suriye'de geniş toprakları kontrol altına almış (Yan, Pearson, Formanek, 2014) ve IŞİD'in alan hakimiyeti, ABD ve Rusya'nın yerel çatışmalarda yer almasıyla birlikte sınırlandırılabilmiştir. ABD'nin 2014 yılında IŞİD'e karşı operasyonlara başlamasıyla birlikte YPG ön plana çıkan aktör olmuş ve YPG, 2015 yılında Tişrin Barajı'nı ele geçirmesiyle birlikte fiilen Fırat'ın batısına geçmiştir (Erşen, 2016: 168). IŞİD'in kaybettiği alanlarda YPG'nin hakimiyet sağlaması ise Türkiye'nin Suriye'deki gelişmelere daha fazla müdahil olmasına sebep olmuştur.

Suriye'deki çatışmaların yayılma eğilimi, silahlı devlet dışı aktörlerin Suriye'nin komşularına düzenledikleri saldırılar ve bu aktörlerin

Suriye’de etkinliklerinin artması sonrası çok sayıda aktör, Suriye krizi bağlamında askeri önlemleri devreye sokmuştur. Askeri önlemler açısından bölgede Türkiye ve İsrail daha fazla ön plana çıkan aktörler olmuştur. Türkiye, Suriye ile yaşadığı dış politika krizinin de etkisiyle 2012 yılında RF-4 Türk keşif uçağının düşmesi sonucunda angajman kurallarını değiştirirken (Miş, 2014: 238) Suriye’den kaynaklanan tehditleri bertaraf etmek için 2012, 2013, 2015, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında TSK’nın yabancı ülkelere gönderilmesine ilişkin kararlar almıştır.⁷ Türkiye, Suriye’den kaynaklanan tehditlere karşı 2011 sonrası Suriye’nin kuzeyine geniş kapsamlı üç askeri operasyon düzenlemiştir. Şubat 2015’te IŞİD’in Süleyman Şah türbesine saldıracağına dair tehditte bulunması sonrası Türkiye, “Şah Fırat Operasyonu’nu” gerçekleştirirken (Özcan, Erkuş, Kilislioğlu, 2015) IŞİD ve YPG’nin Kuzey Suriye’de etkinliğinin artması sonrası 24 Ağustos 2016-29 Mart 2017 tarihleri arasında IŞİD ve YPG hedeflerine karşı Fırat Kalkanı Operasyonu’nu gerçekleştirmiştir (Sarı Ertem, 2018: 142-143). Türkiye, üçüncü geniş kapsamlı askeri operasyon olan “Zeytin Dalı” harekâtına ise Afrin’deki YPG hedeflerine karşı Ocak 2018’de başlamıştır (“TSK ve ÖSO Afrin Kent Merkezini”, 2018). Benzer operasyonlar, Lübnan ve Ürdün tarafından da gelmiş ve Ürdün, IŞİD’e karşı oluşturulan uluslararası koalisyona hava saldırılarıyla katkı sağlarken, Lübnan ise Ağustos 2017’de Suriye sınırındaki IŞİD hedeflerine karşı askeri operasyon düzenlemiştir (“Lübnan Ordusu ve Hizbullah’tan IŞİD’e”, 2017).

2011 sonrası Suriye’nin bir diğer komşusu İsrail için de tehditlere karşı askeri önlemler ön plana çıkmıştır. İsrail, Suriye’deki çatışmalar İsrail’i etkilediği durumlarda ve kendi tehdit tanımlaması doğrultusunda Suriye’deki gelişmelere askeri araçlarla müdahil olmuştur. İsrail, 2012’den sonra Suriye’deki çatışmaların Golan Tepeleri’ne yayıldığı dönemlerde bu saldırılara, tank, roket ve top (Ahronheim, 2017) ateşleriyle karşılık verirken 2013 yılından sonra Suriye içerisinde artan İran ve Hizbullah etkisiyle birlikte İsrail’in askeri araçları daha görünür olmuştur. Sadece 2017-2018 yılları baz

⁷ Türkiye’nin Suriye krizi bağlamında TSK’nın yabancı ülkelere gönderilmesine ilişkin kararlar için bkz: TBMM. Geçmiş Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararları. Erişim Adresi: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_kararlari_gd.sorgu_yonlendirme

alındığında İsrail'in Suriye'deki İran hedeflerine 800'den fazla füze ve havan ateşi gerçekleştirildiği iddia edilirken (Kubovich, 2018) İran'ın yanı sıra Hizbullah'ın faaliyetleri de İsrail'in doğrudan hedefi olmuştur (Allison, 2013: 811).

Suriye krizine farklı yaklaşım sergileyen Rusya, Hizbullah ve İran, askeri önlemleri devreye sokarak Suriye yönetiminin zorla değişmesini engellemeye çalışmıştır. Hizbullah, Nisan 2013'te ilk kez Suriye yönetimine doğrudan destek verdiğini açıklamış (Black, Roberts, 2013) ve bu tarihten sonra yereldeki çatışmaların en önemli aktörlerden biri haline gelmiştir. İran ise Eylül 2012'de Suriye'ye karşı olası bir saldırıda kendi kuvvetlerini Suriye'ye göndereceklerini belirtmiş ("İran'dan Suriye İtirafı", 2012) ve 2013 yılından itibaren İran'ın Suriye'deki askeri varlığı görünür olmuştur (Akbarzadeh, 2015: 45). Haziran 2015'te Rusya ile Suriye görüşmeleri sonrasında Rusya, IŞİD'le mücadele çerçevesinde Suriye'ye askeri, ekonomik ve siyasi destekte bulunacağını belirtmiştir (Pickles, 2015). Eylül-Ekim 2015'ten itibaren yerel çatışmalarda yer almaya başlayan Rusya, aynı zamanda Tartus'taki tedarik üssünün kalıcı Rusya üssüne dönüştürüleceği duyurmuş ve Tartus'taki tesislerini genişletmiştir ("Putin Signs Law Allowing" 2017). Böylece Rusya, bir yandan Suriye'ye olan askeri desteğini arttırırken diğer yandan Suriye'deki varlığını da arttırarak muhafaza etmiştir.

Tablo 2: Suriye Krizinde Aktörlerin Önlemleri

Önlemler	Önlemlerin İçeriği	Önlem Alan Aktörler
Diplomatik Önlemler	Diplomatik Yaptırım	Suriye-Türkiye-Ürdün-Katar-Suudi Arabistan- ABD-İngiltere-Fransa-BM-Arap Birliği-AB
	BMGK'da Veto	Rusya-Çin
	BMGK'nun devreye girmesi	ABD-Fransa-İngiltere-Rusya-Çin
Siyasi Önlemler	Taraflar arası siyasi görüşmeler	Rusya-Çin-BM-UKK
	Suriye muhalefetine desteklenmesi	ABD-Fransa-İngiltere-Türkiye-Suudi Arabistan-Katar-Arap Birliği
	Suriye yönetiminin reformları hayata geçirmesi	Suriye-ABD-İngiltere-Fransa-AB-Rusya-Türkiye-İran-Arap Birliği-BM-UKK
Ekonomik Önlemler	Ekonomik Yaptırımlar	ABD-Fransa-İngiltere-Türkiye-Katar-Suudi Arabistan-Suriye-Arap Birliği-AB
	Krizin Taraflarına Ekonomik Yardımda Bulunma	Rusya-İran-ABD-Fransa-İngiltere-AB-Türkiye-Suudi Arabistan-Katar
	Sınır Güvenliğini Sağlama	Türkiye-İsrail-Lübnan-Ürdün
	IŞİD'le mücadele	ABD-Fransa-İngiltere-Rusya-Türkiye-Ürdün-Suudi-Arabistan-Katar-İran-Suriye-Irak-ÖSO-YPG
Askeri Önlemler	Yerelde hakimiyet mücadeleleri	Suriye-ÖSO-YPG-IŞİD-El Nusra
	YPG ile mücadele	Türkiye
	Hizbullah ile mücadele	İsrail
	Suriye muhalefetine askeri destek sağlama	ABD-Fransa-İngiltere-Türkiye-Suudi Arabistan-Katar
	Suriye yönetimine askeri destek sağlama	Rusya-İran-Hizbullah

ABD, İngiltere, Fransa gibi uluslararası aktörler ile Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye gibi bölgesel aktörler, Suriye yönetiminin değişmesi için aktif roller oynasa da doğrudan askeri yöntemleri devreye sokmamıştır. Fakat özellikle uluslararası aktörler açısından IŞİD'in artan faaliyetleri ve kimyasal silah kullanımı, bu aktörlerin Suriye'ye askeri araçlarla müdahale etmesine yol açmıştır. 21 Ağustos 2013'te Doğu Guta'daki olaylardan sonra başta ABD olmak üzere Batılı aktörler, kimyasal saldırılardan Suriye yönetimini sorumlu tutmuş (The White House, 30 Ağustos 2013) ve Suriye'ye karşı askeri operasyon iddiaları artmıştır. Uluslararası düzlemde Suriye'de kimyasal silah kullanımıyla ilgili gerilimin arttığı bir dönemde

Rusya'nın arabuluculuğu ve BMGK'nın Suriye'deki kimyasal silahların imhasını ön gören tasarısı sonucunda taraflar arasındaki kimyasal silah krizi yumuşamıştır (Fitzpatrick, 2013: 109). Fakat ilerleyen yıllarda Suriye'de kimyasal silahların kullanıldığına dair iddiaların artması üzerine ABD, İngiltere ve Fransa Suriye'ye hava saldırıları düzenlemiştir. Nisan 2017'de Suriye yönetiminin İdlib'e saldırıları sırasında kimyasal silah kullandığı yönündeki iddialar sonrası ABD, Şayrat Hava Üssü'ne saldırırken (Şensoy, 2018: 233), Nisan 2018'de Suriye yönetiminin Duma'da kimyasal silah kullandığına dair iddialar sonrası ABD, İngiltere ve Fransa'dan oluşan koalisyon, Şam'daki askeri hedeflere hava saldırıları gerçekleştirmiştir (Foreign and Commonwealth Office, 14 Nisan 2018).

Diğer yandan Suriye kriziyle ilgili bir diğer önemli konu, uluslararası terörizm ve IŞİD'in Suriye'de artan faaliyetleri olmuştur. IŞİD'in Suriye'de alan hakimiyetini genişletmesi ve bölge içinde ve dışında gerçekleştirdiği saldırılar sonrası ABD, İngiltere ve Fransa için terörle mücadele temel hedef haline dönüşmüştür. Bu hedef doğrultusunda askeri yöntemler ağırlıklı olarak kullanılırken yerelde işbirliği yapılan silahlı devlet dışı aktörlerle yeni sorunları beraberinde getirmiştir. IŞİD'le mücadele çerçevesinde ABD, Eylül 2014'te Suriye'deki IŞİD hedeflerine karşı hava saldırılarına başlarken bu operasyona zamanla çok sayıda bölgesel/uluslararası aktör katılmıştır (Gupta, 2016: 34). Eylül 2014'te körfez ülkelerinden oluşan koalisyon ABD'nin yanında Suriye'deki IŞİD hedeflerine karşı hava saldırılarına başlarken ("New Air Strikes", 2014), IŞİD'in 2015 yılında gerçekleştirdiği Charlie Hebdo ve Paris saldırıları sonrası Fransa, uluslararası koalisyona katılmıştır (Taşdemir, 2016a: 82). Türkiye ise Ağustos 2015'te uluslararası koalisyonun bir parçası olarak Suriye'deki IŞİD hedeflerine hava saldırısı düzenlerken ("Turkish Jets Join US-led", 2015) İngiltere, Eylül 2015'te koalisyona katılmıştır.

IŞİD'e karşı ABD öncülüğünde uluslararası koalisyonun kurulmasının yanında ABD yerelde aktif silahlı devlet dışı aktörlerle IŞİD'e karşı işbirliği geliştirmiştir. ABD; Suudi Arabistan, Katar, Ürdün ve Türkiye ile birlikte Suriyeli muhalif grupların IŞİD'le mücadele etmesi için eğit-donat programını devreye sokmuş (Byman, 2015: 183) fakat eğit-donat programının istenilen etkiye sahip olamaması sonucunda ABD, yardımların IŞİD'e karşı savaşan gruplara silah yardımına dönüşeceğini duyurmuştur (Stewart, Holton, 2015). Bu tarihten sonra ABD'nin IŞİD'le çatışan silahlı devlet dışı aktörlere desteği daha

doğrudan hale gelirken YPG ve Suriye Demokratik Güçleri (SDG), IŞİD'le mücadelede ön plana çıkan silahlı devlet dışı aktörler olmuştur (Gibbons-Neff, Ryan, DeYoung, 2017). ABD'nin yerelde YPG'yi kara gücü olarak kullanması ve örgüte sağladığı çeşitli askeri ve maddi destek ise YPG'yi tehdit olarak tanımlayan Türkiye ile ABD arasında gerilime sebep olmuştur. Terörle mücadele konusu bir diğer uluslararası aktör Rusya tarafından da ön plana çıkmış ve Rusya, 2015 yılından itibaren "terörle mücadele" açısından şiddet kullanımına başlamıştır. Rusya, Ekim 2015'te Suriye, İran ve Irak ile birlikte IŞİD'e karşı Suriye'deki faaliyetlerin koordine edilmesi için Bağdat'ta ortak bir haber merkezi kurarak (Taşdemir, 2016b: 162), ABD'nin dışında farklı bir uluslararası koalisyonun kurulmasına öncülük etmiş, fakat IŞİD'in boşalttığı alanlarda kimin hakimiyet sağlayacağı konuları, ABD ile Rusya arasında yeni gerilim alanları yaratmıştır. Terörizmin uluslararası toplum tarafından tehdit olarak görünmesinin de etkisiyle BMGK, kuvvet kullanımına izin veren bir karar almamasına rağmen El Nusra Cephesi, IŞİD ve El Kaide ile ilişkili olan tüm kişi, grup, teşebbüs ve kuruluşlarla geniş kapsamlı yaptırım kararı almıştır (UNSC, 12 Şubat 2015).

SONUÇ

Suriye krizi 2011 yılında yerel gösterilerle bir iç kriz olarak başlasa da krizin ülke içerisinde sınırlandırılmaması ve gün geçtikçe yayılmasıyla birlikte dönüşmüştür. Krizin tırmanma ve yayılmasıyla birlikte yerelde başlayan kriz; ulusal, bölgesel ve uluslararası krizlere yol açmıştır. Zaman içerisinde Suriye krizi; krizi etkileyen ve/ya krizden etkilenen aktörler için farklı anlamlara gelmeye başlamıştır. Suriye krizinin yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzlemlerde çözülememesi; krizin taraflarının sayısı (1) ile tarafların hedef (2) ve araçlarıyla (3) ilgili olmuştur. Yerelde Suriye yönetimi ile Suriye muhalefeti arasında başlayan kriz, çok kısa zamanda askerleşmiş ve taraflar için bir diğerini mağlup etmek temel hedef olmuştur. Aktörler, siyasi çözüme yanaşmazken zamanla Suriye yerelinde YPG ve IŞİD yeni taleplerle krizin tarafı haline gelmiştir. Bu aktörlerin Suriye içerisindeki krizin çözümünden devletleşme ve/ya bağımsızlık gibi daha çok kendi hedeflerini gerçekleştirmeye çalışması, bu hedeflere ulaşmak için askeri yöntemleri devreye sokması, Suriye krizinin yerelde çözümünü engellemiştir. Suriye krizi ülke içerisinde yayıldıkça ve yerelde silahlı devlet dışı aktörler etkin oldukça Suriye krizi komşularını etkilemeye başlamış ve Suriye'nin komşuları için

Suriye'den kaynaklanan tehditler ön plana çıkmıştır. Türkiye, İsrail, Irak, Lübnan ve Ürdün belirli dönemlerde askeri yöntemleri devreye sokarak Suriye'den kaynaklanan tehditlerin önüne geçmeye çalışırken bu devletler ile Suriye'de etkin aktörler arasında önemli çatışmalar meydana gelmiştir. Suriye krizinin ulusal düzleme evrilmesi sadece çatışmaların yayılma eğiliminden kaynaklanmamış, zamanla çok sayıda aktörün farklı araçlarla krize müdahil olması önemli dış politika krizlerine sebep olmuştur. Suriye krizinin kaynağını Suriye yönetiminin siyasaları olarak gören ABD, AB, Fransa ve İngiltere gibi uluslararası aktörler ile Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye gibi bölgesel aktörler, Suriye yönetiminden iktidarı devretmesini talep etmiş ve Suriye muhalefetine örtülü/açık destek vermiştir. Fakat Suriye kriziyle ilgili ortaya çıkan talepler, bölgede İran'ın uluslararası düzlemdeyse Rusya ve Çin'in tepkisine sebep olmuştur. Suriye krizinin kaynağı ve çözümü konusunda bölgesel ve uluslararası aktörlerin farklı yaklaşım sergilemeleriyle krizin çözümünü engellemiştir.

Bölgesel ve uluslararası aktörlerin Suriye krizine farklı yaklaşım sergilemeleri, krizin çözümünü engellerken zamanla Suriye kriziyle ilgili ortaya çıkan kitlesel insan hareketliliği, düzensiz göç, gönüllü yabancı savaşçılar gibi sorunlar, krizi daha da karmaşık hale getirmiştir. Özellikle Suriye'de kimyasal silah kullanımı ve IŞİD'in faaliyetlerini arttırması ile birlikte uluslararası aktörlerin ilgileri, Suriye yönetiminin değişmesinden daha çok kimyasal silah kullanımının engellenmesine ve uluslararası terörizmle mücadelede kaymış ve hatta aktörlerin çoklu hedefleri bazı dönemlerde birbirleriyle çelişmeye başlamıştır. Uluslararası örgütlerse 2011 sonrası üyelerinin pozisyonundan doğrudan etkilenmiştir. Arap Birliği, üyelerinin etkisiyle Suriye yönetiminin değişmesini hedeflerken bu hedef, birliğin üyelerinden Irak, Lübnan, Yemen gibi aktörlerin tepkisine sebep olmuştur. BM ise Güvenlik Konseyi üzerinden daimi üyeleri arasında asgari memnuniyeti sağlamayı hedeflemiştir. BMGK, genellikle Suriye krizinin insani boyutuna odaklansa da Suriye'de siyasi müzakerelerin başlaması, kimyasal silah kullanımının engellenmesi ve uluslararası terörizmle mücadele etme gibi daimi üyelerin hem fikir olduğu konularda kararlar alabilmiş ve sınırlı da olsa çeşitli araçlarla bu hedefleri gerçekleştirmeye çalışmıştır. Fakat Suriye krizine çok sayıda aktörün uyuşmayan ve dönüşen hedeflerle müdahil olması ve hedefleri doğrultusunda devreye soktuğu önlemlerin çatışması, krizin çözümünü engellemiştir.

KAYNAKÇA

Ahronheim, Anna (21 Nisan 2017). "IDF Strikes Targets in Syria After Projectile Lands in Israel's Golan". Jerusalem Post. <https://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Red-Alert-Siren-activated-on-the-Golan-Heights-488600> (Erişim Tarihi 01.03.2019)

Akbarzadeh, Shahram (2015). "Iran and Daesh: The Case of a Reluctant Shia Power". *Middle East Policy*, 22(3), 44-54.

Aksu, Fuat (2017). *Türk Dış Politikasında Karar Alma ve Kriz Yönetimi Süreç Analizi*. İstanbul: Dış Politika ve Kriz İncelemeleri Yay.

Aleppo Bomb Attacks Kill 28, (10 Şubat 2012), BBC. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-16978803> (Erişim Tarihi 11.05.2019)

Al-Gharbi, Musa (2013). "Syria Contextualized: The Numbers Game". *Middle East Policy*, 20(1), 56-67.

Allison, Roy (2013). "Russia and Syria: Explaining Alignment with a Regime in Crisis". *International Affairs*, 89(4), 795-823.

Arab League Offers Syria Seat to Opposition, (7 Mart 2013), Al Jazeera. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/03/201336162346497842.html> (Erişim Tarihi 21.05.2019)

Black, Ian; Roberts, Dan (30 Nisan 2013). Hezbollah is Helping Assad Fight Syria Uprising, Says Hassan Nasrallah. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2013/apr/30/hezbollah-syria-uprising-nasrallah> (Erişim Tarihi 01.05.2019)

Brecher, Michael (2008). *International Political Earthquakes*. USA: The University of Michigan Press.

Brecher, Michael (2018). *A Century Of Crisis And Conflict in the International System: Theory and Evidence: Intellectual Odyssey*. Cham: Palgrave Macmillan.

Byman, Daniel (2015). "Six Bad Options for Syria". *The Washington Quarterly*, 38(4), 171-186.

Chronology: Syria (Yaz 2012). *The Middle East Journal*, 66(3), 527-531.

Chronology: Syria. (Sonbahar 2014). *The Middle East Journal*, 68(4), 624-628.

Cragin, R. Kim (2015). "Semi-proxy Wars and US Counterterrorism Strategy". *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(5), 311-327.

Damascus Rush-Hour Bombings Kill 55, Wound 400, as Activists Call for Mass Protests, (10 Mayıs 2012), Al Arabiya. <https://english.alarabiya.net/articles/2012/05/10/213211.html> (Erişim Tarihi 01.02.2019)

Erşen, Emre (2016). "Rusya'nın Suriye Politikası: Fırsatlar, Riskler ve Tehditler". Yalçın, Hasan Bahri; Duran, Burhanettin (Eds.), *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejisi*, Ankara: Seta Kitapları, 149-174.

European Union. (21 Ocak 2019). "Council Implementing Decision (CFSP) 2019/87 of 21 January 2019: Implementing Decision 2013/255/CFSP Concerning Restrictive Measures against Syria", *Official Journal of the European Union*, L. 18, 13-18.

Fish, M. Steven. (1991). "The Berlin Blockade Crisis of 1948-1949", George, Alexander. L. (Ed.), *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, Colorado: Westview Press, 195-221.

Fisk, Robert; Cocburn, Patrick; Sengupta, Kim (2015). *Suriye: Cehenneme Düşüş 2011-2014*. Aslı Adalier, Senem Çevik, Buğra Yasin (Çev.), İstanbul: Matbuat Yayın Grubu.

Fitzpatrick, Mark (2013). "Destroying Syria's Chemical Weapons". *Survival*, 55(6), 107-114.

Foreign and Commonwealth Office (14 Nisan 2018). *PM Statement on Syria*. <https://www.gov.uk/government/news/pm-statement-on-syria-14-april-2018> (Erişim Tarihi 11.02.2019)

Friis, Simone Molin (2015). Beyond Anything We Have Ever Seen: Beheading Videos and the Visibility of Violence in the War against ISIS. *International Affairs*, 91(4), 725-746.

George, Alexander. L. (1991). *Avoiding War: Problems of Crisis Management*. Colorado: Westview Press.

Geukjian, Ohannes (2014). "Political Instability and Conflict after the Syrian Withdrawal from Lebanon". *The Middle East Journal*, 68(4), 521-545.

Gibbons-Neff, Thomas; Ryan, Missy; DeYoung, Karen (9 Mayıs 2017). "In Blow to U.S.-Turkey Ties, Trump Administration Approves Plan to Arm Syrian Kurds Against Islamic State". *The Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2017/05/09/in-blow-to-u-s-turkey-ties-trump-administration-approves-plan-to-directly-arm-syrian-kurds-against-islamic-state/?noredirect=on&utm_term=.5463fe1b93d2 (Erişim Tarihi 11.05.2019)

Goodman, J. David; Cumming-Bruce, Nick (5 Haziran 2012). "Syria Bars 17 Western Diplomats and Allows Increased Aid Agency Presence". *The New York Times*. <http://www.nytimes.com/2012/06/06/world/middleeast/syria-bars-17-western-diplomats.html> (Erişim Tarihi 21.05.2019)

Gulf States Recall Envoys As Syria Further Isolated, (8 Ağustos 2011), *The Telegraph*. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8689072/Gulf-states-recall-envoys-as-Syria-further-isolated.html> (Erişim Tarihi 18.05.2019)

Suriye Krizinde Aktörler, Uyuşmayan Talepler ve Çatışan Çözümler

- Gunter, Michael M. (2013). "Reopening Turkey's Closed Kurdish Opening?". *Middle East Policy*, 20 (2), 88-98.
- Gupta, Ranjit (2016). "Understanding the War in Syria and the Roles of External Players: Way Out of the Quagmire?". *The Round Table*, 105(1), 29-41.
- Hokayem, Emile (2014). "Iran, the Gulf States and the Syrian Civil War". *Survival*, 56(6), 59-86.
- Hosenball, Mark (1 Ağustos 2012). "Obama Authorizes Secret Support for Syrian Rebels". Reuters. <http://www.reuters.com/article/us-usa-syria-obama-order-idUSBRE8701OK20120802> (Erişim Tarihi 01.04.2019)
- Hubbard, Ben; Sanger, David E. (20 Aralık 2016). "Russia, Iran and Turkey Meet for Syria Talks, Excluding U.S.". The New York Times. <https://www.nytimes.com/2016/12/20/world/middleeast/russia-iran-and-turkey-meet-for-syria-talks-excluding-us.html> (Erişim Tarihi 04.04.2019)
- Iran Sees Ally Syria Surrounded by U.S., Arab Wolves, (15 Ağustos, 2011), Reuters.* <http://www.reuters.com/article/us-syria-iran-idUSTRE77E1E320110815> (Erişim Tarihi 03.03.2019)
- Israel Defense Forces (6 Nisan 2015). *The 5 Major Threats Facing Israel.* <https://www.idf.il/en/minisites/terror-and-threats/the-5-major-threats-facing-israel/> (Erişim Tarihi 07.05.2019)
- İran'dan Suriye İtirafı, (17 Eylül 2012), Milliyet.* <http://www.milliyet.com.tr/iran-dan-suriye-itirafi/dunya/dunyadetay/17.09.2012/1597688/default.htm?ref=haberici> (Erişim Tarihi 04.05.2019)
- İran'dan Suriye'ye Destek Açıklaması, (7 Ağustos 2012), BBC Türkçe.* http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/08/120807_syria_iran.shtml (Erişim Tarihi 02.05.2019)
- Jubeir: Saudi Arabia and Turkey are Committed to Unify the Moderate Syrian Opposition, (29 Aralık 2015), El Dorar Al Shamia.* <https://eldorar.com/en/node/1076> (Erişim Tarihi 11.04.2019)
- Justyńska, Izabela (2013). "The Principle of Non-Intervention in the Internal Affairs of States in the Context of Globalization". *Contemporary Legal and Economic Issues*, 4, 53-64.
- Karouny, Mariam; Bassam, Laila (13 Kasım 2015). "Two Suicide Bombers Hit Hezbollah Bastion in Lebanon, 43 Killed". Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-hezbollah-blast/two-suicide-bombers-hit-hezbollah-bastion-in-lebanon-43-killed-idUSKCN0T121P20151113> (Erişim Tarihi 01.05.2019)

537

IJSl 12/2
Aralık
December
2019

Keller, Jonathan W. (2005). "Leadership Style, Regime Type, and Foreign Policy Crisis Behavior: A Contingent Monadic Peace?". *International Studies Quarterly*, 49 (2), 205-231.

Kubovich, Yaniv (4 Eylül 2018). "Israel Struck 200 Targets in Syria in the Past Year and a Half". Hareetz. <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-israel-struck-200-targets-in-syria-in-the-past-year-and-a-half-1.6450610> (Erişim Tarihi 01.01.2019)

Küçük, Ayşe (2017). "Non-state Actors in Turkish Foreign Policy Crises". F. Aksu, Fuat; Ertem, Helin Sarı (Eds.) *Analyzing Foreign Policy Crises in Turkey*, UK: Cambridge Scholars Publishing, 199-223.

Lacoste, Yves (2007). *Büyük Oyunu Anlamak: Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi*. İsmet Akça (Çev.), İstanbul: NTV Yayınları.

Lübnan Ordusu ve Hizbullah'tan IŞİD'e Eş Zamanlı Operasyon, (19 Ağustos 2017), Sputnik Türkiye. <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201708191029776165-lubnan-hizbullah-isis-operasyon/> (Erişim Tarihi 02.05.2019)

Lynch, Marc (2016). *The New Arab Wars: Uprisings and Anarchy in the Middle East*. New York: Public Affairs.

MacFarquhar, Neil; Bakri, Nada (27 Kasım 2011). "Isolating Syria, Arab League Imposes Broad Sanctions". The New York Times. <http://www.nytimes.com/2011/11/28/world/middleeast/arab-league-prepares-to-vote-on-syrian-sanctions.html> (Erişim Tarihi 15.05.2019)

MacFarquhar, Neil (29 Mayıs 2012). "Western Nations, Protesting Killings, Expel Syrian Envoys". The New York Times. <https://www.nytimes.com/2012/05/30/world/middleeast/kofi-annan-meets-with-bashar-al-assad.html?ref=middleeast> (Erişim Tarihi 21.05.2019)

Mahalli, Hüsnü (2016). *Al Sana Bahar*. İstanbul: Destek Yayınları.

Malla, Hussein; Karam, Zeina (27 Mart 2011). "Syria's President Assad Deploys Army". The Washington Post. https://www.washingtonpost.com/world/syrias-president-assad-deploys-army/2011/03/27/AFLJAFjB_story.html?utm_term=.86f5c736c857 (Erişim Tarihi 01.03.2019)

Mercan, Muhammed Hüseyin (2012). *Suriye: Rejim ve Dış Politika*. İstanbul: Açılım Kitap.

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (13 Ağustos 2012). *Foreign Ministry Spokesperson Qin Gang's Remarks on Syrian President's Special Envoy's Visit to China*. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2535_665405/t960727.shtml (Erişim Tarihi 21.03.2019)

Suriye Krizinde Aktörler, Uyuşmayan Talepler ve Çatışan Çözümler

Miş, Nebi (2012). "Suriye 2011". İnat; Kemal; Ataman, Muhittin; F. Aydın, Fuat; Yıldırım, Bilal (Eds.), *Ortadoğu Yıllığı 2011*, İstanbul: Açılım Kitap, 257-300.

Miş, Nebi (2014). "Suriye 2012". İnat; Kemal; Ataman, Muhittin (Eds.), *Ortadoğu Yıllığı 2012*, İstanbul: Açılım Kitap, 217-253.

Myers, Steven Lee (18 Ağustos 2011). "U.S. and Allies Say Syria Leader Must Step Down". *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2011/08/19/world/middleeast/19diplo.html> (Erişim Tarihi 21.02.2019)

Nanda, Ved P. (2012). "The Arab Spring, the Responsibility to Protect, and US Foreign Policy-Some Preliminary Thoughts". *Denver Journal of International Law & Policy*, 41(1), 7-30.

National Coordination Body For Democratic Change (15 Ocak 2012). *Carnegie Middle East Center*, <http://carnegie-mec.org/publications/?fa=48369> (Erişim Tarihi 04.04.2019)

New Air Strikes in Syria and Iraq, (24 Eylül 2014), BBC. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29341111> (Erişim Tarihi 01.05.2019)

Özcan, Burak; Erkuş, Özden; Kilislioğlu Deniz (22 Şubat 2015.) "Tsk'dan Süleyman Şah Karakoluna Şah Fırat Operasyonu", *NTV*. <http://www.ntv.com.tr/turkiye/tskdan-suleyman-sah-karakoluna-sah-firat-operasyonu,LmYkF4IOM0SIRTLJzsiEeg> (Erişim Tarihi 01.05.2019)

Özcan, Gencer (2017). "If the Crisis is what We Make of It: Turkey and the Uprising in Syria. Aksu, F.; Ertem, H. Sarı (Eds.), *Analyzing Foreign Policy Crises in Turkey*, UK: Cambridge Scholars Publishing, 178-198.

Özdemir, Ömer Behram (2016). "Suriye 2015", İnat, Kemal; Ataman, Muhittin (Eds.), *Ortadoğu Yıllığı 2015*, İstanbul: Açılım Kitap, 195-210.

Özer, Adem (2016). "Yabancı Savaşçılar Sorunu ve Suriye Krizi", Taşdemir, Fatma (Ed.). *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 209-252.

Öztiğ, L. İ. (2017). "Border Security in Turkish Foreign Policy Crises", Aksu, Fuat F.; Ertem, Helin Sarı (Eds.), *Analyzing Foreign Policy Crises in Turkey*, UK: Cambridge Scholars Publishing, 158-177.

Parry, Ryan (28 Şubat 2012). "New Blitz on Homs Rebels as Syrian Referendum is Branded A Sham". *Mirror*. <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/new-blitz-on-homs-rebels-as-syrian-745803> (Erişim Tarihi 07.05.2019)

Phillips, Christopher (2016). *The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East*. New Haven: Yale University Press.

Pickles, Kate (29 Haziran 2015). "Putin Pledges Russia's Support to Syrian President Bashar Assad and Urges All Middle East Nations to Fight ISIS". Daily Mail. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3143609/Putin-pledges-Russia-s-support-Syrian-president-Bashar-Assad-urges-Middle-East-nations-fight-ISIS.html> (Erişim Tarihi 06.05.2019)

Putin Signs Law Allowing Expansion of Russian Naval Facility in Syria, (29 Aralık 2017), *Radio Free Europe*. <https://www.rferl.org/a/putin-signs-law-syria-tartus-naval-facility/28946167.html> (Erişim Tarihi 01.04.2019)

Riyad'da Suriyeli Muhalifleri 'Birleştirme' Zirvesi, (8 Aralık 2015), *Al Jazeera Türk*. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/riyadda-suriyeli-muhalifleri-birlestirme-zirvesi> (Erişim Tarihi 21.04.2019)

Russia 'Plans Forward Air Operating Base' in Syria – US, (14 Eylül 2015), *BBC*. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34252810> (Erişim Tarihi 22.04.2019)

Saleh, Yasmine; Irish, John (13 Kasım 2012). "France Recognizes New Syria Opposition", *Reuters*. <http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-idUSBRE88J0X720121113> (Erişim Tarihi 01.05.2019)

Samaan, Jean-Loup. (2012). "Jordan's New Geopolitics". *Survival*, 54(2): 15-26.

Sarı Ertem, Helin (2018). "Surrogate Warfare in Syria and the Pitfalls of Diverging US Attitudes toward ISIS and PYD/YPG". Oktav, Özden Zeynep; Dal, Emel Parlar; Kurşun, Ali Murat, (Eds.). *Violent Non-State Actors and the Syrian Civil War: the ISIS and YPG Cases*, Cham: Springer, 129-148.

Sharp, Jeremy M.; Blanchard, Christopher M. (2013). "Armed Conflict in Syria: Background and US Response". *Congressional Research Service*, 1-50.

Sinkaya, Bayram (2012). "Rationalization of Turkey-Iran Relations: Prospects and Limits". *Insight Turkey*, 14(2), 137-156.

Slim, Randa (2014). "Hezbollah and Syria: From Regime Proxy to Regime Savior". *Insight Turkey*, 16(2), 61-68.

Smoke, Richard (1991). "The Crimean War", George, Alexander. L. (Ed.), *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, Colorado: Westview Press, 36-61.

Stewart, Phil; Holton, Kate (9 Kasım 2015). "U.S. Pulls Plug on Syria Rebel Training Effort; Will Focus on Weapons Supply", *Reuters*. <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-usa-idUSKCN0S31BR20151009> (Erişim Tarihi 03.05.2019)

Suriye ordusu Beyda'yı kuşattı, (12 Nisan 2011), *Milliyet*. <http://www.milliyet.com.tr/suriye-ordusu-beyda-yi-kusatti/dunya/dunyadetay/12.04.2011/1376773/default.htm> (Erişim Tarihi 04.05.2019)

Suriye Krizinde Aktörler, Uyuşmayan Talepler ve Çatışan Çözümler

Suriye Savaş Alanına Döndü, (27 Mart 2011), *Milliyet*.
<http://www.milliyet.com.tr/suriye-savas-alanina-dondu/dunya/dunyadetay/27.03.2011/1369669/default.htm> (Erişim Tarihi 04.05.2019)

Suriye'den Türkiye'ye Karşı Hamle, (3 Aralık 2011), *Milliyet*.
<http://www.milliyet.com.tr/suriye-den-turkiyeye-misilleme/dunya/dunyadetay/03.12.2011/1470614/default.htm> (Erişim Tarihi 01.05.2019)

Syria Conflict: UK Recognises Opposition, Says William Hague, (20 Kasım 2012), *BBC*.
<https://www.bbc.com/news/uk-politics-20406562> (Erişim Tarihi 05.05.2019)

Syria Opposition Leader Meets Russia and Iran, (3 Şubat 2013), *Al Jazeera*.
http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/02/2013234554379665.html?utm=from_old_mobile (Erişim Tarihi 01.05.2019)

Syria Rebel Groups Reject 'Islamic Caliphate', (1 Temmuz 2014), *Al Jazeera*.
<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/syria-rebel-groups-reject-islamic-caliphate-2014711559095815.html> (Erişim Tarihi 02.02.2019)

Syrian Opposition to Co-Ordinate with Free Syrian Army, (1 Aralık 2011), *BBC*.
<http://www.bbc.com/news/world-europe-15984682> (Erişim Tarihi 21.02.2019)

Syrian Opposition Will Have Foreign Mission in US. (5 Mayıs 2014), *BBC*.
<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-27287650> (Erişim Tarihi 23.03.2019)

Şensoy, Ahmet Arda (2018). "Suriye 2017", İnat; Kemal; Ataman, Muhittin (Eds.), *Ortadoğu Yılığ 2017*, Ankara: Kadim Yayınları, 225-248.

Taşdemir, F. (2016a) "Kuvvet Kullanımı Hukuku (Jus Ad Bellum) Açısından IŞİD ile Mücadele", Taşdemir, Fatma (Ed.), *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 63-96.

Taşdemir, F. (2016b). "Suriye İç Savaşı'na Üçüncü Devletlerin Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk", Taşdemir, Fatma (Ed.), *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 157-182.

Taştekin, Fehim (2015). *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*. İstanbul: İletişim Yayınları.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (8 Ekim 2016). *Foreign Ministry Statement in Connection with Russia's Veto of the French-Proposed UN Security Council Draft Resolution on Syria*.
http://special.mid.ru/en/web/guest/maps/sy/-/asset_publisher/9fcjSOwMERCf/content/id/2494622 (Erişim Tarihi 11.05.2019)

541

IJSl 12/2
Aralık
December
2019

The White House (22 Ağustos 2011). *Blocking Property of the Government of Syria and Prohibiting Certain Transactions with Respect to Syria: Executive Order 13582 of August 18, 2011*. 76 (162).

The White House. (30 Ağustos 2013). *Government Assessment of the Syrian Government's Use of Chemical Weapons on August 21, 2013*. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/08/30/government-assessment-syrian-government-s-use-chemical-weapons-august-21> (Erişim Tarihi 01.02.2019)

Trombetta, Lorenzo (2014). "The EU and the Syrian Crisis as Viewed from the Middle East". *The International Spectator*, 49(3), 27-39.

TSK ve ÖSO Afrin Kent Merkezini Ele Geçirdi, (19 Mart 2018), BBC Türkçe. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43453529> (Erişim Tarihi 11.05.2019)

Turkish Jets Join US-Led Airstrikes against ISIL. (29 Ağustos 2015), Al Jazeera. <http://america.aljazeera.com/articles/2015/8/29/turkish-jets-join-us-led-coalition-airstrikes-against-is.html> (Erişim Tarihi 15.05.2019)

Türk Dış Politikası ve Kriz İncelemeleri, <http://www.tdpkrizleri.org/> (Erişim Tarihi 01.05.2019)

United Nations Security Council (22 Şubat 2014). *Resolution 2139*.

United Nations Security Council (12 Şubat (2015). *Resolution 2199*.

United Nations Security Council (31 Aralık 2016). *Resolution 2336*.

US Department of State (11 Aralık 2012). *Terrorist Designations of the Al-Nusra Front as an Alias For Al-Qa'ida In Iraq*. <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/266590.htm> (Erişim Tarihi 13.03.2019)

Van de Graaf, Thijs (2013). "The Oil Weapon Reversed? Sanctions Against Iran and US-EU Structural Power". *Middle East Policy*, 20(3), 145-163.

Wieland, Carsten (2012). *Syria: A Decade of Lost Chances*. Seattle: Cune Press.

Yan, Holly; Pearson, Michael; Ingrid Formanek (7 Ekim 2014). "ISIS Set to Capture Kobani, Finish Major Land Grab", CNN. <http://edition.CNN.com/2014/10/06/world/meast/isis-airstrikes/> (Erişim Tarihi 21.04.2019)

SUMMARY

The Syrian crisis, which started in March 2011 with peaceful demonstrations, has rapidly turned into mutual armed clashes and even a civil war. The crisis that started at the local level affected the national, regional and international levels with the escalation and spread of the crisis within the country. While the crisis between the Syrian government and the Syrian opposition could not be solved as a result of the incompatible demands and the excessive use of violence by the parties, the YPG and ISIS became active parties of the crisis within time and their new demands and means accelerated the transformation of the crisis. In other words, the increase in the number of conflicting parties within Syria resulted in the spread of the crisis. Conflicts between different actors began to affect other actors in the region and the threats from Syria created new problems, especially for Syria's neighbors. With the expansion of the crisis towards the region and the increasing activities of the armed non-state actors, Syria's neighbors became the target of conflicts and these actors intervened in Syria by military means in certain periods. As a result of the spillover of the conflicts, new national and foreign policy crisis emerged for external actors. Besides the effects of conflicts on external actors, many actors involved in the developments in Syria in line with their own approaches. International actors such as USA, UK, and France, and regional actors such as Saudi Arabia, Qatar, and Turkey, who regard the source of the crisis as the policies of the Syrian administration, demanded the change of Syrian administration and stepping down of Bashar Al-Asad. However, Russia, China, and Iran brought a different approach to crisis and rejected the change of Syrian administration and president by external means. In that sense, the lack of a common approach to the solution of the crisis and disagreement between international and regional actors prevented the solution of the crisis. Regional and international actors' means like providing diplomatic and financial aid to parties or taking part in armed clashes in Syria led to the escalation of the crisis and increase the tension between international and regional actors. Besides the disagreement over the solution of the crisis between external actors, the Syrian crisis began to take different meanings for many actors within time. The increasing activities of armed non-state actors, the use of chemical weapons in Syria and international terrorism led to transformations in the objectives of the actors, and in some cases, some actors have tried to achieve multiple but conflicting objectives. Actors like the US, Britain, and France, who define the source of the crisis as the policies of the Syrian administration began to fight against ISIS after the ISIS's increasing activities in the region. Similarly, with the increasing effectiveness of the YPG, Turkey's main objective became limiting YPG's activities in Northern Syria rather than the change of Syrian administration. Moreover, although Israel tried to keep its distance from the crisis, after the increasing role of Iran and Hezbollah in Syria, Israel carried out many attacks in Syria. The US, Britain, and France, who had not preferred to use of force against Syria, carried out air

strikes against the targets in Syria after the claims about the Syria administration's use of chemical weapons in local clashes. Besides the role of states and armed non-states actors over the transformation of the crisis, international organizations also became important parties of the crisis although they could not able to find a long lasting solution. International organizations' attitudes towards the Syrian crisis and other related issues were directly affected by the perceptions of their members. Although the Arab League supported the political negotiations between the parties at the beginning of the crisis, within time changed its objectives and demanded from the Syrian President to step down and to change Syrian administration. However, changing demands of the league has caused new problems within the organization and some members like Iraq and Lebanon reacted the Arab League's changing demands. At the international level, the United Nations Security Council could not put in place deterrent measures about the Syrian crisis or crisis-related issues as a result of the divergent attitudes of its permanent members. In short, on the one hand the incompatible objectives and changing demands of the various types of actors affected the transformation of the crisis, on the other hand the measures and methods of them have made the solution of the crisis more difficult.